

FAHLÉN, ABRAHAM HUGO

Några anteckningar om
ångermandländsk linkultur och
hemslöjd : samlade av Hugo Fahlén.

1917

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

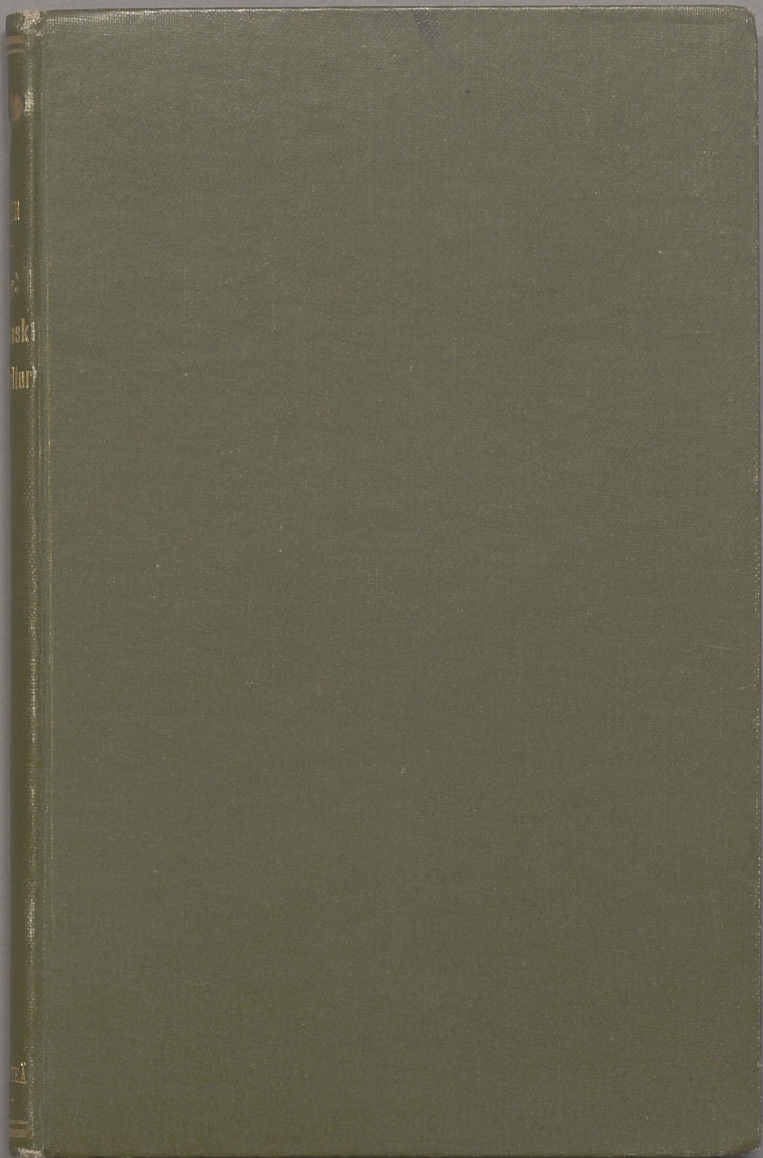
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

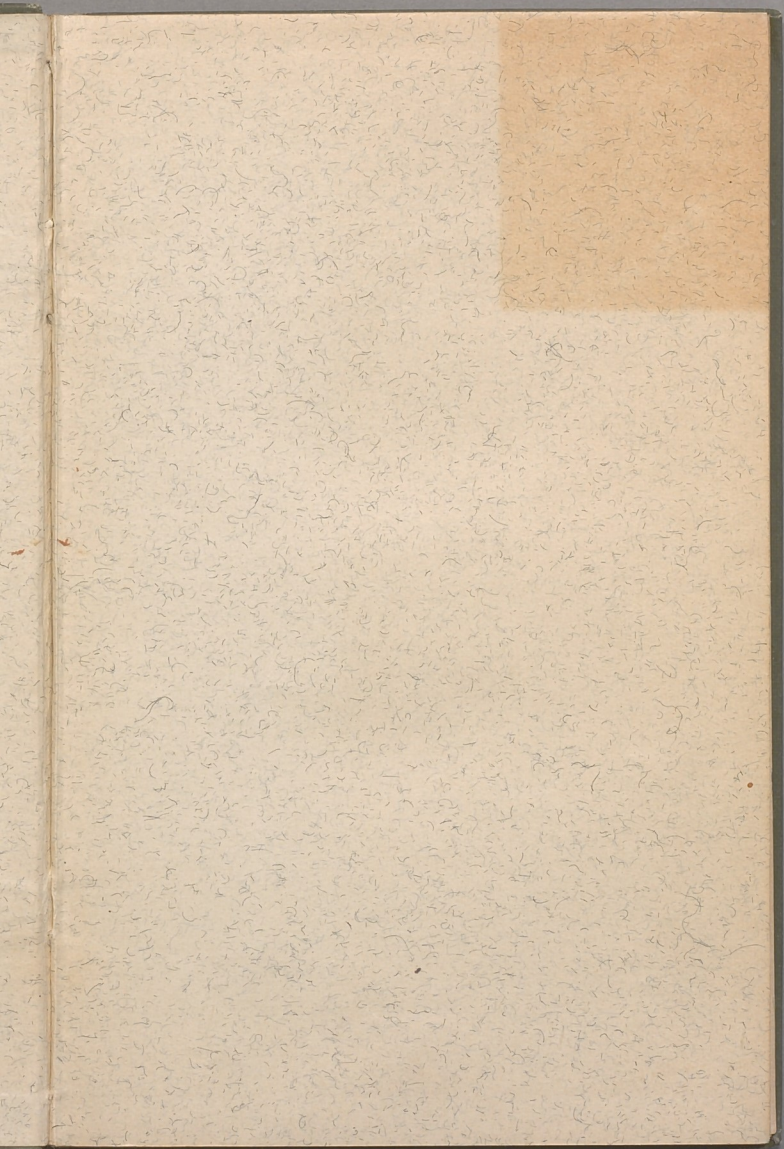

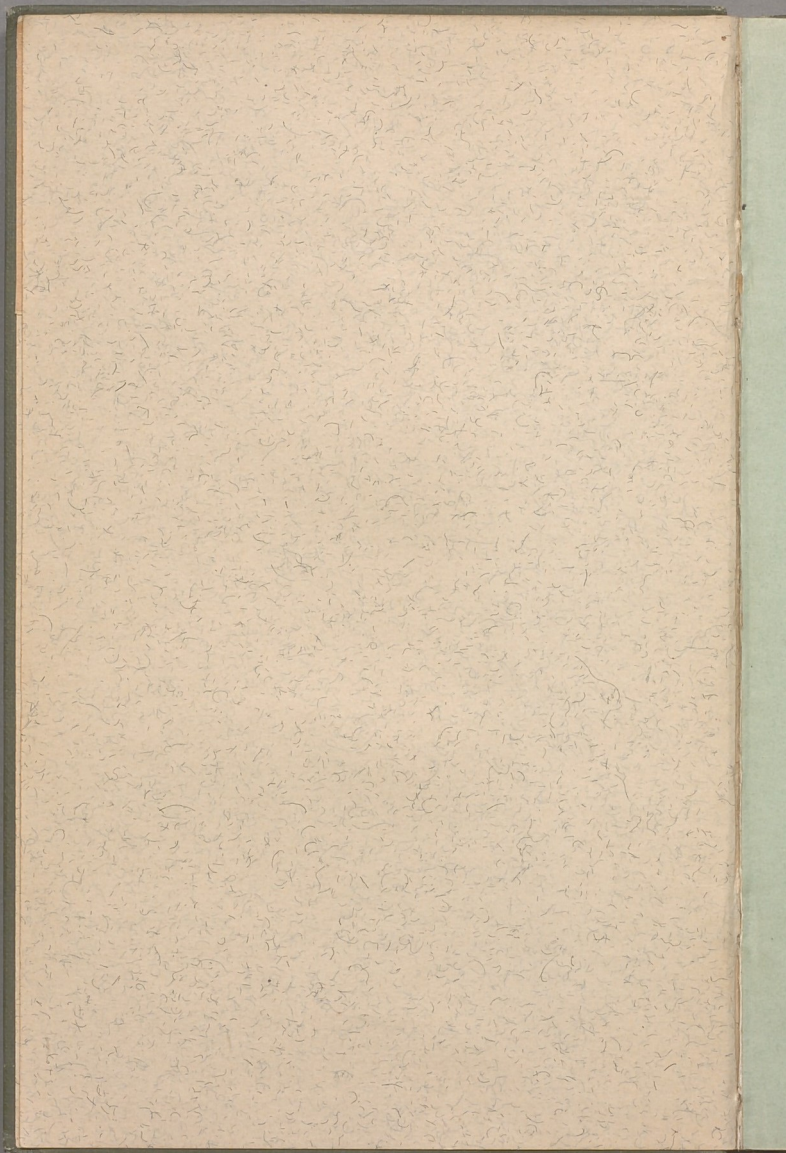
Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Geogr.

Sv.

Ångermanland

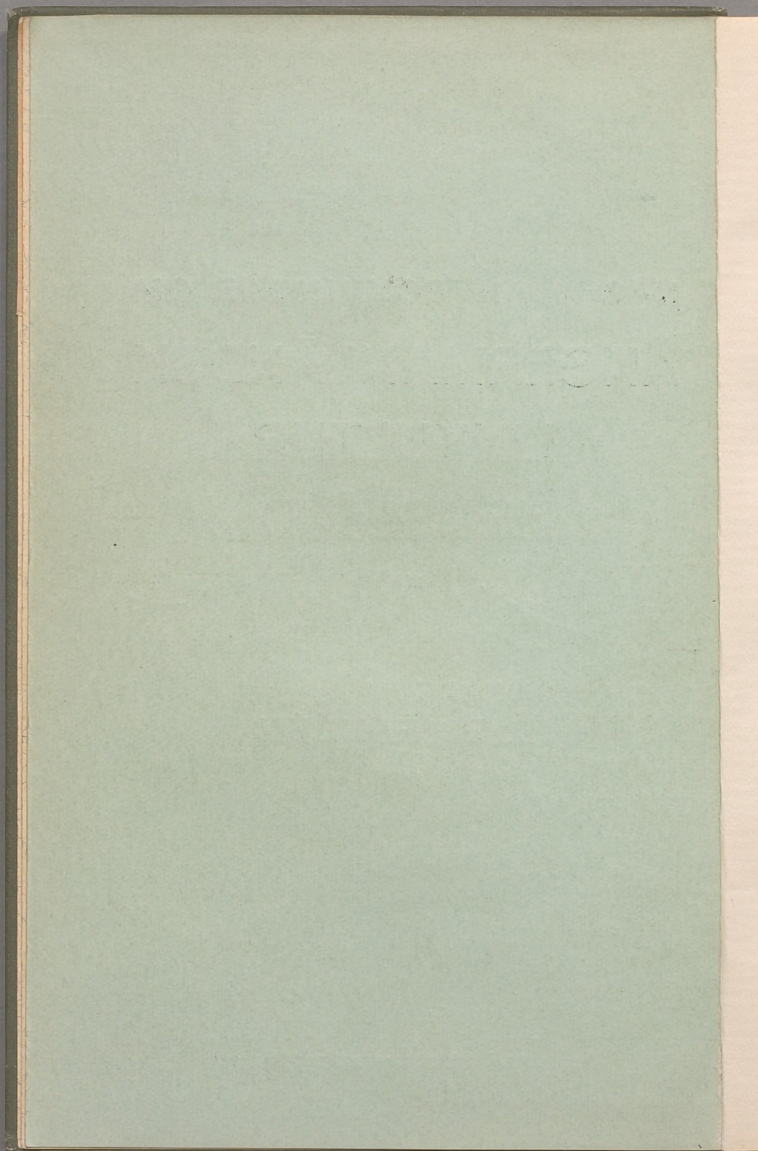
NÅGRA ANTECKNINGAR OM
ÅNGERMANLÄNSK
LINKULTUR
OCH
HEMSLÖJD

SAMLADE AV
HUGO FAHLÉN

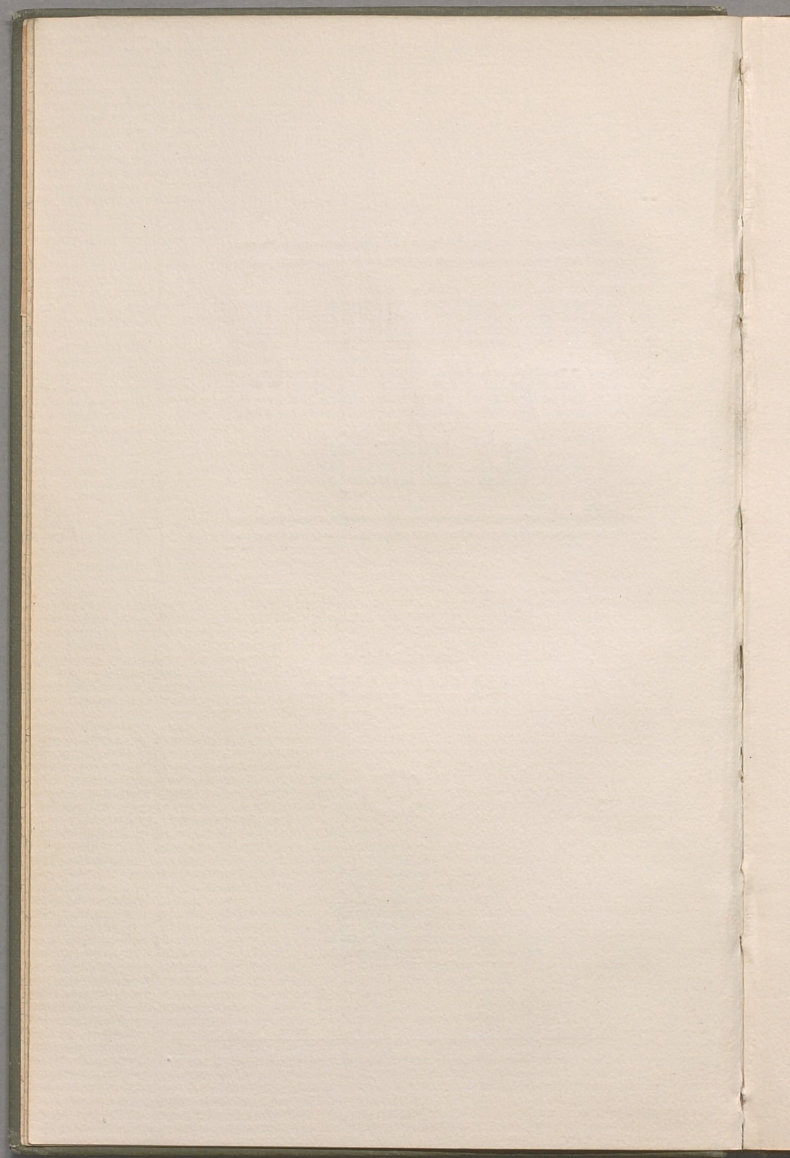
SOLLEFTEÅ TRYCKERI-AKTIEBOLAG 1917

Några anteckningar om
Ångermanländsk folkkultur
och hemslöjd

Samlade av
HUGO FAHLÉN

Att vävnadskonsten i vårt land daterar sig från en långt avlägsen forntid har ju länge varit känt. Redan våra äldsta förfäder voro uppenbarligen icke främmande för den samma. Montelius *) omnämner hurusom bland fynd från bronsåldern finnas lämningar av ylletyg och det är allbekant, att den äldre järnålderns folk hade kläder av ylle och "vävnaden, som är långt finare än under bronsåldern, skall vara ett slags damast, vars mönster ofta var kvadratisk". **)

Vi veta vidare att vikingatidens människor utom hudar av skinn använde ylle-, linne- och sidetyg till sina kläder. I gamla urkunder från denna tid beskrives en kvinnas klädedräkt ***) och det heter där, att hon var klädd uti en ny kjortel med ett vävt och kort liv, bar ett stort band om huvudet och hade kastat över sig ett mörkblått linnestycke, omgivet av fransar — alltså en slags halsduk eller sjal.

Att kostbarare vävnader blivit införda från främmande länder, torde vara högst

*) Die Kultur Schwedens in vorchristlicher Zeit., Berlin 1885.

**) Montelius: anf. arb.

***) Laxdaela Sagan.

antagligt, men att däremot de vanliga ylle- och linnevävnaderna voro tillverkade inom landet, framgår enligt (Montelius *) av de lämningar utav de vid tillverkningen använda verktyg, som tid efter annan förekomma i fynd från den yngre järnåldern. Man har med ledning därav kunnat skapa en tillförlitlig bild av såväl sländor och vävstolar, som på denna tid voro hjälpmedel för en husflit, som Nordens kvinnor för mer än tusen år sedan idkade mer allmänt än vi måhända föreställt oss.

Att konstfärdigheten icke var att förakta, är ock otvivelaktigt. Ett fynd från järnåldern gjort i Danmark, som innefattade bl. a. en bit fyrskäftad linnevävnad, och en beskrivning i Eddan på ett gästbud, ***) där det omtalas, hurusom husmodern dukade bordet med dukar av linne i sirliga mönster, bekräfta detta. Den fornordiska kvinnans skicklighet i sömnad, hur hon sömmade den älskades bedrifter i guld på duken, allt detta är ju ofta även av sentida skalder besjunget, kanske dock aldrig mera målande än hos Eddaskalden, då han beskriver huru t. ex. Brynhild med nål och tråd tecknar Sigurd Fafnesbanes hjältedåd.

Om det alltså är ställt utom allt tvivel,

*) Montelius: anf. arb. pag. 149.

**) Rigsmål.

att vävnadskonsten i Norden har sina anor från förhistorisk tid, så kunna vi med lika stor säkerhet antaga, att den även då varit känd och tillämpad i norra delarne av vårt land.

Vad särskilt angår Ångermanland, så torde man kunna våga det antagandet att odlingen där har äldre anor än man kanske hittills varit böjd antaga. *)

I den mån bosättningen ägde rum och vävnadskonsten vann sin tillämpning även på dessa orter, måste givetvis åtgärder vidtagas för frambringande av råmateriel för denna tillverkning.

Att fåret alltså blev husdjur är av sig självt klart, och lika visst torde det vara, att linnevävnader icke kunna förfärdigas utan att lin odlades och bereddes för vävnadsändamål. Huru härmed än må hava förhållit sig, så är det säkert att ångermanländsk linodling och ångermanländsk linnevävnad, som i slutet av 1700-talet och

*) För kuriositetens skull tillåter jag mig omnämna en uppgift, som jag funnit i en anteckning gjord på sin tid i ett brev från Pelle Molin, av innehåll att, när Resele sockens gamla kyrka byggdes, så uppfördes denna runt omkring och utpå den förut befintliga uråldriga kyrkan, vilken sedermera nedrevs. Då fann man, enligt folktraditionen, årtal med tre siffror. Uppgiften, vilken skulle visa att denna trakt blivit kristnad redan 800- eller 900-talet, förefaller emellertid mindre sannolik.

jämväl i förra hälften av 1800-talet hade sin glansperiod samt ännu i dag, ehuru i ringa utsträckning kvarlever, har sin upprinnelse hos våra förfäder i den gråa forntiden. Redan av denna orsak — oavsett annat — bör den förtjänat att bedömas med en alldeles särskild hänsyn och vördnad.

Huru förevarande handtering från urminnes tider utvecklats sig i Ångermanland, därom finnes ingen historia. Med visshet kan man antaga, att den alltjämt vidmakthållits från generation till annan och jämväl utvecklats så småningom till större och större fulländning. Från och med den nyare tiden kan man dock skönja vissa spår av densamma, om ock dess verkliga historia synes datera sig från 1700-talets början.

Innan jag övergår till de rätt intressanta företeelser som vid denna tid yppa sig på detta husflitens område, skall jag dock tillåta mig att något vidröra några allmänna meddelanden från tidigare data, som kunna inhämtas av tillgängliga urkunder.

Redan under 1100-talet synes lärvtsvävnad varit i gång i Norrland, vilket bland annat framgår därav att under Knut Erikssons regering ärkebiskopen Petrus, vilken beklädde ärkebiskopsstolen 1187—1197 och därunder gjorde tjänsteresor till

stiftets *) nordligaste delar, genom gåvobrev anvisade åt kanikerna vid Upsala domkyrka, utom andra inkomster, 100 alnar lärt utgå det år han besökte Helsingland. **) Och än ytterligare bestyrkes den meningen, att linnevävnad har urgammal hävd jämväl i de norra provinserna, av den omständigheten att Helsingelagen låter lärft och skinn med bestämda värden gälla såsom penningar. Och denna gällde, som bekant, icke blott för det område vi nu kalla Helsingland utan för hela Norrland, dock med undantag för Jämtland och Härjedalen, vilka landskap såsom befolkade från Norge i politiskt hänseende räknades under detta land. Gränserna för Helsingland blevo nämligen bestämda av Ericus Olai på följande sätt: "Secundum regnum erit Helsingia vel Helsingonia cum regionibus in Norrlandiis sibi conjuncti, quae sunt: Angermannia, Norrbotn, Medelpadia et Gestricia, quas fluvius Elff (Dalälven) distinguit a Suecia".

Av historien vet man vidare att redan i trettonde århundradet lärftslakan och handdukar ingalunda voro okända, om ock

*) Upsala stift sträckte sig då till Uleå älv, där Åbo stift vidtog.

**) In illo anno quo neophitos nostros per Helsingoland visitaverimus, de beneficio nostro C. ulnas telae ad usum illorum exponemur". Sv. Diplom. N:o 98.

de vid denna tid förekommo mindre som nödvändighetsplagg än som dyrbarheter för de högsta klasserna. *) I sin Historia de gentibus septentrionalibus kunde Olaus Magnus med entusiastiska ord beskriva arbetsfliten i Norden. "De nordiska kvinnorna", säger han, "äro i högsta grad skickliga att väva lin och ull. De färga linnegarnet, att man skulle tro det vara vävt i själva Italien". Och det är betecknande att under följande århundraden flera förordningar utgavos från konungarne med varningar mot den tilltagande yppigheten i klädedräkt och särskilt mot, som orden ly-

*) J. Norlander "Mellersta Norrlands näringar i början av 1300-talet" uti fästskrift till H. F. Feilberg från nordiska språk- och folk-livsskildrare på 80-årsdagen, Stockholm, Köpenhamn och Kristiania 1911.

I början av 1300-talet utgick av Ångermanland, Medelpad och Helsingland till Upsala domkyrka en årlig gärd. Härom utfärdades bl. a. ett brev i Nora socken den 27 februari 1314, enligt vilket ångermanlänningarne förbundo sig att giva:

(A) en aln lärft (tele) eller dess värde av 6 personer;

(D) en aln lärft eller dess värde af hvarje skepp, som omkring S:t Johannis Döparens fest seglar öfver till Stockholm;

(E) af hvarje person på själfva skeppet, hvilken i handelssyfte öfverför några saker, på vårt språk farfasta, en aln lärft eller dess värde.

Liknande utfästelser voro lämnade även av Medelpad och Helsingland.

da, "excesser i linnetyg". Särskilt Gustaf I, vilken hann att ägna omtanke om de mest skilda intressen i sitt vidsträckta rike, fann anledning att i sin stadga den 25 februari 1546 låta utgå en förmaning till allmogen att vara belåtna med den klädedräkt fader och föräldrarne före dem burit, ty "bram och högmod är platt intet för nöden utan sker till Guds förtörnelse och det menige bästas fördärf, och det är allmogens bästa bram och heder, att de hafva deras åker, äng och andra ägor väl brukade och häfdade, desslikes malt och mjöl i lärarne och maten i huset".

Samtidigt inriktade han dock sin uppmärksamhet på en innikes linodling eller åtminstone lärftberedning. Detta torde hava haft sin närmaste orsak däri att inom landet tillverkades allenast grövre linnevävnader, varemot de finare införskaffades från främmande land. För berörda ändamål införskrev han också utifrån en trädgårdsmästare, vilken skulle hava till åliggande att om somrarne sköta de kungliga trädgårdarne och under vintrarne väva lärft och dräll åt drottningen.

Någon större framgång torde detta försök icke haft, ty långt efter Gustaf I:s död infördes allt fortfarande alla finare linnevävnader från utrikes orter. Även det lin, som användes för lärftsberedning in-

förskrevs till väsentlig del från Riga, Narva m. fl. orter utomlands, samtidigt som förbud utfärdades för utförsel ur landet av fint lin.

Efter hand upprättades emellertid privilegierade linneväverier. Ett dylikt väveri anlades 1562 i Söderköping av Christian Greger och kompanjoner för tillverkning av slissing, skirduk, dräll, bolstervar, huslärft m. m., vilket väveri hade monopol på sådan handtering i Östergötland, så att ingen annan hade lov att i landskapet utöva densamma. År 1669 tilldelades utslutande privilegium för tillverkning av lärfter och andra linnevaror samt buldan i Halland åt Spiring Silfvercronas arvingar och slutligen fick Petter Hellwig i Norrköping 1677 liknande privilegium för vävnad av lärft, dräll, kattun m. m.

Om också i vissa delar av landet, kanske förnämligast att ej säga uteslutande de norra delarne särskilt Helsingland och Ångermanland, linnevävnad övades såsom husslöjd, så var denna handtering dock i stort sett inskränkt inom manufakturtvånget. Och då de inhemska tillverkningarne i finhet och utseende icke kunde mäta sig med de utländska, så är det helt naturligt att stora mängder fortfarande importerades. Av denna anledning och för att understödja manufaktorierna samt egga och

uppmuntra allmogen till en ökad hemslöjd i form av linnetillverkning, utfärdades 1694 förbud att från utrikes ort införa de flesta slags lärft och övriga linnevävnader. Och ännu i medlet av 1700-talet var det förbjudet att till liks svepning begagna nytt och kostbart linne eller att därmed kläda rum i sorgehuset; likasom det var tjänstefolk m. fl. förmenat att till kläder bruka "holländska-, kloster- och Wahrendorfferlärfter".

Genom dessa åtgärder och jämväl på grund av det alltjämt ökade behovet av linnevävnader uppmuntrades hågen för linnetillverkning i vida trakter av Sverige, vilken verksamhet så småningom utvecklade sig till hemslöjd i egentlig mening och bedrevs med omsorg och skicklighet samt bidrog att skapa bergning och välstånd.

Även senare vidtogos av regeringarne vissa åtgärder för befordrande av denna verksamhet icke minst själva spånaden av lingarn. Så fick allmogen i Halland på sin tid seglationsfrihet för avyttrande av de av densamma tillverkade lärften och blångarn, och 1740 fastställdes premier för tillverkning av finare lärfter, vilka premiers belopp förhöjdes redan 1751. Mellan sistnämnda år fritogs jämväl allmogen från stadgad skyldighet att låta hallstämpla de av densamma förfärdigade lärftsvävnader-na.

Då vid 1756 års riksdag uppstod fråga om anslag av medel för upphjälpande och understödjande av linnevävnadstillverkningen, anfördes från vissa håll, att linodlingen icke sköttes på sätt som vederborde, varför det ofrågasatta anslaget icke borde beviljas. Emellertid anfördes och tilldrog sig särskild uppmärksamhet, att mycket fina lärfter tillverkades i några enskilda hushåll i Nätra socken i Ångermanland och försåldes i Stockholm. Dessa lärfter hade befunnits i finhet och täthet jämn-goda med de holländska ehuru de stodo efter dem i vithet och appretyr, och tillverkarne fingo äreskänkar av Riksens Ständer. Härtill får jag anledning att återkomma härnedan.

Såsom ovan sagts är det uppenbart, att linnelöjden har urgamla anor inom Ångermanland. Om också spåren av densamma äro jämförelsevis sporadiska längre tillbaka, så äro de dock tillräckliga för att fastslå dess befintlighet så långt tillbaka som vår historia når och måhända något därutöver. *) Men från och med 1700-talet kan man någorlunda följa dess utveckling på grund därav att densamma då till-

*) Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige, 7:e bandet, Stockholm 1866: Redan i början av 16:de århundradet idkades här en icke obetydlig linplantering och lärftsfä-

drog sig ett alldeles särskilt intresse icke blott från statsmakterna utan ock från kulturhistorikerna.

I Nordiska muséet finnes bland dess textila samlingar en bordduk från Gudmundrå socken i Ångermanland, vilken på grund av fru af Huss' testamente blivit till muséet överlämnad 1886.**) Duken, som är av mycket fin linnevävnad, föreställer de fyra elementen och utgör enligt gammal tradition ett av de första proven på konstvävnad i Ångermanland. Dess ålder har väl icke kunnat med säkerhet fastställas, men i bouppteckning 1794 efter donators farfar majoren Clemens af Huss finnes duken upptagen och då betecknad som sliten.

En författare från denna tid, Erik Michelsson, Ström, vilken var född i Herösand men härstammade från en gammal släkt i Arnäs, nämner om husslöjden i Ångermanland på sin tid följande:***) "Kvinnorna förfärdiga själfva af ull och lin de kläder som behöfvas. Linneväfnader

brikation, likväl af gröfre slag. Linet var af utmärkt godhet, och man kände sedan länge här ett eget beredningssätt, det norrländska."

**) Gerda Cederblom: Linnedamast i Nordiska muséet, uppsats i Fataburen. H. 4, Stockholm 1907.

***) De Angermannia, exercitium academicum, akad. avh. 1705, översatt av E. Modin, Herösand 1905.

tillverka de så fina, att dessa säkerligen kunna jämföras med från Holland införda. Men härmed äro företrädesvis de mera framstående bland fruntimren sysselsatta. Öfriga kvinnor af det lägre ståndet sky aldrig för några sysslor, vore de än så hårda.”

En annan författare Jon Boding *) omtalar, hurusom på hans tid linodlingen var allmän i Nätra, Sidensjö, Anundsjö och större delen av Sjåla (= Sjålevad). Innevävarne i dessa socknar idkade det mästa linsådet och på varje mantal plågade utsås $\frac{6}{8}$ till en hel tunna linfrö. Det mäst gångbara var två kannor för sådeslandet eller eller $\frac{1}{24}$ mantal (= seland) men understundom tre eller fyra kannor. I Arnäs däremot plågade man så endast föga linfrö, så att det hela icke kunde skattas högre än sex tunnor. Likaså såddes i Nordmanning (Nordmaling) mycket litet och i Grundsunda så gott som intet utan i stället endast hampa. I nu nämnda socknar uppskattades alltså det sammanlagda årliga utsådet av linfrö till omkring 250 tunnor. Författaren tillägger emellertid, att ehuru linfrö i förfluten tid såtts i stort överflöd, ”märkes dock, att linsådet årom allastådes avtager”. Detta är det första tecken till

*) Jon Boding Danielsson: Ångermannahusholdning Nordanskogen. Akad. avh. Stockholm 1747.

klagan över nedgång i linodling och lärftstillverkning, *) som sedan under tidernas lopp allt intill närvarande tid utgör ledmotivet till lärftstillverkningens historia i Ångermanland.

”Hvar skaffar sig åtminstone hvart 5 eller 6 år nytt linfrö tillhanda från södra orter, förty det är med linfrö som med all annan säd, som sunnanfrån kommer, att dess efterlägger varda med tiden allt svagare och svagare. Första gången som ett fröslag varder sådt, växer däraf långt och grofbästigt lin, man andra, tredje och fjärde året varder däraf så godt och mjukt lin, som någon kan önska, ehuru stackottan hvart år för sig. Gode hushållare låta fröet hvila ett år sedan det hvarje gång är vordet brukadt till säd: därigenom växer sedan däraf mycket bättre och finare lin än som annars skulle hafva skett.

Fröet varder sått uppå tre slags land: läggda eller linda, vändläggda och träda. Läggdor efter ärter hållas för att vara de bästa. Vändläggdor kallas sådana, som ett år förut burit lin; dens lin giver icke mycket de förras efter. Av trädet fås sämsta linet. Men härvid kommer alltför mycket

*) Den beskrivning Boding i sitt anförda arbete ger av linodlingens teknik kan måhända vara av tillräckligt intresse för att här i vissa huvuddrag återgivas.

an på väderleken; det kan ofta hända att man sår bästa linet på trädan, och en del på läggdorna. Härvid bör bemärkas att ju flera år läggdan får ligga, desto fetare blir hon.

Den läggda, som linfröet skall sås uppå, blir först upplöjd om våren, därefter hackad med gräv, sedan besädd och slutligen säden nedharvad med åkerharven. När detta är gjort plär man iakttaga följande. Ehuruväll linsädet är den säd som av allt måste utsås allrasist, är det dock det som bör allra först upptagas. Så snart som höanden är förbi, börjar bonden anså sitt lin, då det har stått på jorden vid pass 12 veckor. Linet rör han aldrig med något vasst; utan det upphämtas allt med händerna och lägges i små knippor, icke såsom korn i sitt band, utan så mycket som envar kan hålla inuti båda nävarne lägges i sönder korsvis ovanpå vartannat, och det kallar man en heddla, utan tvivel av hålla. Sedan bindas dessa korsvis lagda hellor i bast eller hopvriden halm sålunda, att bandet får ligga rätt över korset av hellorna. Det hopbundna knippet får sedan heta ett steg. När linet är vordet upplockadt, föres det hem att dess knoppar skola avhäcklas. Därnäst lägges det i någon tjärn eller anna sjö till att rötas; men tjärnvattnet är bättre för linsänkning och det för den

rotande kraft som däri är; förty det är försökt, att i tjärnar kan linet vattnas inom 14 dygn, där det likaväl i sjövattnen tål ligga något längre och vid pass 18 dygn. Här bör dock aktas, huru varmt eller kallt vattnet är under sänketiden. Bönderna pläga väl tala om några märken, som de härvid kunna rätta sig efter, såsom förnämligast att linstråets innandöme skall brista, då det brytes och bästan väl skiljer sig från stjälken; men efter de alla icke ständigt gälla utan som oftast svika, aktar jag icke nödigt andra att nämna. Då det äntligen är nog vattnat, tages det upp och sättes uppå de närmaste gärdesgårdar till att där bläsna och torkas. När det någorlunda har vindats uppå hagarne, tages det ned därifrån, banden lossas, hellorna utredas med fingren, stegen ställas såsom dockor eller tält uppå marken eller utbredas också hellorna tunnt efter landet. Sedan föres det hemåt och förvaras till dess att vidare tillfälle gives att sköta det. När bonden har uttröskat sin säd, griper han till linet ånyo och för det till badstugan att ännu bättre gistas. Då det är vordet genomtorrt, sättes en man till att med en klubba häftigt bulda det uppå en stadig sten och det i badstugusvalen. Av honom tages det för att brytas under så kallade brutun eller bråkan; därifrån kommer det att dragas igenom

dragun, som det kallas eller klyftan. Med det som de sälja göra de sig mästadels icke större möda. Men innan det blir tråd, häcklas det några resor, borstas och så äntligen spinnes.

Med ledning av det kända förhållandet att en kanna linfrö plögade lämna ett lispund eller femton marker ohäcklat lin, uppskattar Boding lintillverkningen i ovan nämnda socknar till 11,000 till 14,000 lispund. Då från denna summa drages fem, sex till sju lispund, som varje bonde i linsocknarne i allmänhet förbrukade för det egna behovet, *) vilket tillsammans alltså belöpte sig till omkring fyratusen pund, så återstodo till avsalu 8,500 till 9,000 lispund. Dessa kvantiteter såldes till Hernösand, till Upsala, till Falun och till Salberg ävensom till "många i landet tårf-tige".

Att vävnad då för tiden var en vanlig sysselsättning för kvinnorna i Norra Ångermanland, vitsordar samme författare med den uppgiften att kvinnorna där pläga-

*) Enligt Boding uppgick 1746 folkmängden i Norra Ångermanland, d. v. s. socknarne Nätra, Sidensjö, Anundsjö, Själevad, Arnäs, Grundsunda och Nordmaling till 4,793 personer, vartill komma oräknade "som äro nedom 15 år samt uräldrige och vanføre". Vid samma tid funnos i nämnda socknar 1,119 rökar.

de spinna och väva på samma sätt som an-
norstädes plägade ske, samt att en "någor-
lunda snäll flicka om dagen vid ständigt
arbete hann spinna en haspelhärfva eller 16
makar igenom 100 alnar sådant lärft, som
de kunna få 2 daler alnen för, då det är
vordet väfvet." I Nätra, Sidensjö, Anund-
sjö och jämväl i största delen av Själevad
vävdes då i varje bondehem 100 till 300 al-
nar lärft, med ledning varav nämnda sock-
nars sammanlagda lärftstillverkning vid
denna tid beräknades till mellan 124,000
och 155,000 alnar. *) Beträffande Arnäs
socken så uppgives denna idka endast obe-
tydlig linodling men på grund av att man
från annat håll köpte rätt ansenliga kvan-
titeter lin, så kunde icke desto mindre däri-
från säljas omkring 10,000 alnar väv. Från
Grundsunda och Nordmaling där likaledes
linodling bedrevs i mycket ringa utsträck-
ning, kunde försäljningen icke ske till nå-
gon avsevärd myckenhet. Dock ansåg sig
ofta citerade författare kunna beräkna, att
lärftsförsäljningen från hela häradet, om-
fattande härovan nämnda socknar, belöpte
sig till allra minst 136,000 alnar, vid vilken
Själevad för egna behov förbrukade 20 al-
dehem i Nätra, Sidensjö, Anundsjö och
uppskattning hade beräknats att varje bon-
nar eller tillhopa 14,500, allt räknat för år.

*) Boding, pag 60.

Huru livligt intresset för linodling och linnevävnad på denna tiden var, visas icke minst av den omständigheten att detta kunde tagas till ämne för en gradualavhandling. *)

Författaren anser sig däri kunna utan betänkande uttala, att Nätra socken i fråga om linodling och vad som därmed har sammanhang äger avgjort företräde framför sina grannar, och att dess lin skattas högst av allt slags lin i Norrland. Samme man, Olof Törnsten, vilken sedan blev kyrkoherde i Torsåker i Södra Ångermanland, företog på grund av offentligt uppdrag en studieresa till Polen, Curland och Lifland för att inhämta närmare kännedom om dessa länders linodling, över vilken resa han ock utgivit en beskrivning, som blev tryckt 1763.

Något tidigare hade direktören Stephen Bennet utgivit sin "Berättelse om Lins planterande, Beredande, Spinning, Väfning och öfriga tilberedning", *) vilken trycktes på kommerskollegiums försorg. I detta arbete, vilket ofta återopas av förutnämnde Törnsten, redogör författaren för dels linodlingen i Sverige, dels

*) Olof Törnsten: Nätra sockens linsäde, akad. avh., Upsala 1753.

*) Direktören Bennet: Berättelse om lins planterande m. m. Stockholm 1738.

ock linnehandteringen i andra europeiska länder, förnämligast Tyskland. Om det ångermanländska linet gör han följande uttalande: "Det lin som växer i Ångermanland må billigt skattas för det bästa uti hela världen, som det eger både längd, styrka och finhet; hvilka kvaliteter äro att finna uti ett och samma slags lin; några qvinfolk i Ångermanland bereda och häckla sitt lin rätt väl samt spinna någorlunda fint men extra jemnt och godt lingarn deraf, dock långt ifrån den finheten, till hvilken deras sköna lin borde och kunde spinnas. Men deras ordinära manér att sortera sitt garn och väfva sina lärfter är eländigt, hos några få personer undantagandes; Ångermanlands lärfter bringas fördenskull till ganska ringa pris och värde, ehuru god materien i sig sjelf är; därför synes högst nödigt att någon borde ditskickas att informera menige folket till att rätt handtera sitt lin och spinna deras lingarn så fint som linet tål samt härfva det på den förr omtalade haspel. Garnet kunde sedan försäljas dels till den finaste sytråd och spetsars görande, dels till fina lärfters väfvande, antingen der i landet genom goda och förståndiga linväfvare eller på andra orter hvarest sådana väfvare äro tillfinnande. Såsom english ull hafver en särdeles natur och faller bättre uti arbetande än all annan ull,

sammalunda är det med Ångermanlands lin och lingarn framför allt annat lin och lingarn.”

Att behandlingen av linet icke var den bästa på denna tid, särskilt i Ångermanland, framgår av de alltjämt framträdande klagomål i detta hänseende. Härom yttrar Bennet vidare i kapitlet ”om linets klyftande, skäktande och häcklande” följande: ”Lyckligt vore vårt Vesternorrland om innevånarne ville på ofvan beskrifna sätt handtera sitt lin, hvilket Gud och naturen lemnat dem till långt större myckenhet och godhet än någon annan nation samt med hälften mindre arbete, än det på någon annan ort kan erhållas”.

Av alla de underrättelser som vi hava kvar från denna tid rörande linnehandteringen i Ångermanland framgår otvetydigt att denna näning haft sin ojämförligt största omvårdnad i Nätra socken. Hülphers' uppehåller sig ock särskilt härvid. *) Han åberopar därvid förutnämnde Boding och dennes uppgift, att ”linsädet i sednare tid blifvit ansenligt utvidgadt, så att ingen ort i Norrland derföre vunnit sådant beröm som denna socken”.

Enligt Hülphers uppgift tog Nätra soc-

*) Abrah. Abr:son Hülphers: Samlingar till en beskrivning över Norrland; Fjerde samlingen, Westerås 1780.

ken ledningen i fråga om linnevävnad i senare hälften av 1700-talet, under det att dittills därstädes väfts "som i andre Nordanskogs Socknar utan särdeles uppmärksamhet". Uppslaget till det ökade intresset för linnehandteringen gavs av åtskilliga kvinnor, vilka lärt sig inse det norrangermanländska linets framstående egenskaper och spreda detta intresse runt omkring i bygderna. Jämväl vidtogo dessa kvinnor åtgärder icke allenast för anskaffande av ökat antal vävstolar utan ock för att bereda tillfälle till undervisning uti linnevävnad, varigenom konstfärdigheten uppdrovs till den grad att "lärfter uti 1,900 till 2,000 Rörsked blefvo förfärdigade, som i godhet icke eftergäfvos de Hollenske".

De kvinnor, vilka särskilt utmärkte sig för nit om linnevävnadskonsten i dessa orter och därigenom gjort sig väl förtjänta om sin hembygd, voro först och främst hustrun Signid Olsdotter i Wik som först begynte idka finare spånad och vävnad. Hennes strävan för vävnadskonstens utveckling och fulländning upptogs sedan av dottern, Marta Olsdotter i Bjästa ävensom av gästgivaren Jonas Stenklyfts hustru Chr. Bröms. Det förtjänar ock antecknas, att Catharina Stenklyft, gift med komministern Jon Törnsten, fader till förutnämnde Olof Törnsten, nedlade synnerlig möda

på tillverkning av finare lärft. Hülphers nämner sålunda, att vid hans resa genom Nätra socken 1758 hade hon flera vävstolar för sådan tillverkning i gång och han tilllägger: "hon blir ock särdeles hedrad för den, som här i Socknen utvidgat detta väfnadssätt."

Vid denna tid hade, såsom ock tidigare nämnts, ifrågavarande handtering tilldragit sig statsmakternas alldeles särskilda uppmärksamhet och bevågenhet. Vid flera riksdagar i medlet av 1700-talet fattades åtskilliga beslut avseende att genom särskilda belöningar och premier uppmuntra linnehandteringen i dessa orter. Förutnämnda Sigrid Olsdotter var den första, som bekom sådant premium och såväl Jonas Stenklyfts som Jon Törnstens hustru blevo tillerkända exemplar av den 1751 präglade skådepenningen med å ena sidan Konungens bröstbild och å den andra en kvinna med spinnrock samt följande inskrift: "Til heder för den qvinna, som fint och snällt kan spinna". Än ytterligare erhöll Jonas Stenklyfts hustru av Rikens Ständer 1752 en silverbägare, vägande 40 lod, och med inskrift utvisande givaren och ändamålet, som var belöning för visad flit uti fin linnespinning och vävnad. Fyra år senare tilldelades på samma sätt kommister Törnstens hustru en silverkanna av icke

mindre än 60 lods vikt och åtskilliga andra, bland dem ovannämnda Marta Olsdotter, blevo sedan på liknande sätt hedrade. Särskilt kan förtjäna antecknas att 1752 från Ständerna överlämnades en förgylld silverkanna till länsmannen P. Norbergs hustru, Christina Walanger i Nätra, moder till professorn i Lund, kanslirådet Norberg. *)

Bland mera betydelsefulla åtgärder till upplivandet av intresset för linnetillverkningen, är den tidigare omnämnda kungl. förordningen den 17 juni 1740, varuti premier utfästades „för fina inrikes gjorda kläden, blommande sidentyger och finare lärfter. För dessa senare blevo premierna sålunda bestämda, att 1:sta klassens vävnader ”uti 1600 Hamburger vävsked eller 2,720 ändar eller trådar uti upppräningen till 2,920 ändar skulle 3 öre kopp.-mynt premieras, att 2:dra klassen, i

*) I förberörda Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon över Sverige tillfogas efter redogörelse för denna den finare lärfstillsverkningens uppblomstring i Nätra följande: ”— — — hela socknar blefvo välmående och rika, obetydliga jordägare rika. — — — i stället för forna nedrökta kojor uppstodo snygga hus, många af 2 våningar med 6 å 8 rum, i en senare tid visar sig äfven lyx i bostaden. Ett bevis på det välsignelsebringande inflytande linet medförde är ordstäfvet, då man vill berömma en flicka: ”hon ser ju ut som en spinnerska från Nätra.”

1700:de vävsked fr. o. m. 2,920 till 3,120 ändar, skulle erhålla 6 öre, och 3:dje klas- sen, i 1800:de vävsked fr. o. m. 3,200 ändar, och för vad skeden i frihet samt följaktli- gen trådtal överstege, skulle tilläggas 9 öre k. m:t på alnen". Under dessa premier skulle jemväl "de lärfter vara inbegripna, som kunde företes av större bredd, allenast de hölle trådalet i uppräningen, i pro- portion emot 6 gr. bredd samt alla dessa lärfter för övrigt vara väl och tillbörligen arbetade". Vad särskilt angår de norra de- larna av landet så utfärdades den 22 febru- ari 1762 en kungl. kungörelse rörande pre- miering av lärfter i Norrland. Enligt be- stämmelserna i 5 § av denna kungörelse skulle dessa premier utgå på enahanda sätt, nämligen så, att "för en väv av fulla sex kvarters bredd som i uppräning innehåller 2,720 till 2,920 ändar ävensom för lärft av sju kvarters bredd, som innehåller 3,200 trådar i uppräning, består 3 rst. alnen i premie, allt med tillökning av 1 rst. för var- je 200 trådar därutöver."

Enligt Hülphers var premietaxan om- kring 1780 följande: för 45 passmans 3 öre, 48 - 4,52 50 - 5,55 54 - 6,58 57 - 7,62 60 - 8,65 63 - 9, - 68 - 10, och 72 passmans, det finaste som då kunde vävas, 11 öre silver- mynt för aln och han tillägger att ett lod

av den finaste tråd, som då spans, innehöll 4,000 alnar.

Kontrollen över premieutdelningen d. v. s. besiktning och avsyning av de tillverkade vävnaderna, som anmälades till premiering, skedde genom pastorn och länsmännen.

Under ifrågavarande tid d. v. s. senare hälften av 1700-talet var tillverkningen, givetvis till följd av nu nämnda åtgärder och förhållanden, i jämt stigande. I Nätra socken premierades alltså under åren 1765—1777 följande kvantiteter, nämligen:

1765	13,203	alnar
1766	9,720	”
1767	10,823	”
1768	11,590	”
1769	14,250	”
1770	16,927	”
1771	17,532	”
1772	18,512	”
1773	15,543	”
1774	24,251	”
1775	28,993	”
1776	30,740	”
1777	30,229	”
eller tills.		242,313 alnar.

En person, som mer än andra bör ihågkommas för sin kraftiga insats till höjande av bland annat hågen för och förfarenheten i spinning av lin och linneväv-

nad är landshövdingen i Västernorrlands län Friherre Pehr Abraham Örnsköld. Denne märklige man blev förordnad till landshövding i länet 1762 och kvarstod i denna befattning till 1769, då han i enahanda egenskap förflyttades till Södermanlands län. Den tid han vistades i förstnämnda län var alltså icke synnerligen lång, men hans verksamhet där hann icke desto mindre att lämna djupa spår efter sig.

Knappt hade han tillträtt sin befattning som länets styresman, förrän han på egen bekostnad lät två i linnetillverkning erfarna och kunniga personer resa omkring i länet för att tillbringa befolkningen en rätt kunskap om icke blott linets beredning utan ock själva linodlingen och vad för denna näringsgren enfordrades i fråga om jordens ans och skötsel. I dessa syften sökte han bland annat att införskaffa nya frösorier för utsäde, och om också hans försök därutinnan i viss grad misslyckades, så kan detta icke förringa hans förtjänster i fråga om utvecklandet av ifrågasvarande näringsgren. Ännu mindre kan det läggas honom till last, att för linodlingen ogynsam väderlek inträffade de närmaste åren, efter det han begynt sina landsgagneliga strävanden. Måhända skulle en annan i hans ställe blivit nedslagen

av dessa motgångar och släppt sitt tag. Men det gjorde ingalunda Örnsköld. Tvärtom, svårigheterna voro för honom endast nya eggelser. Av Manufakturkontoret utverkade han respenningar först åt en och sedan åt tre skickliga män, *) som skulle resa omkring i länet och meddela allmogen allsköns undervisning rörande linets handtering och lära dem att förbättra sina verktyg så väl vid linberedningen som lärftstillverkningen.

Särskilt intresse ägnades åt vikten av såväl tillverkning av finare lärftsvävnader som ock en ordentlig och sorgfällig behandling av den tillverkade varan. Örnsköld insåg väl att, därest marknad skulle kunna vinnas för tillverkningarne ej blott inom landet utan ock utom detsammans gränser, så måste vävnaderna vara med synnerlig omsorg behandlade såväl vad angick blekning, appretering, täthet m. m., på det att de icke skulle vid första ögonkast stå tillbaka för de fabrikstillverkade vävnaderna.

Det hade nämligen upprepade gånger med eller utan skäl anmärkts, att allmogen dels behandlade sina vävnader mindre

*) Det förtjänar måhända antecknas, att 1764 även lärarinnor reste från by till by på manufakturkontorets bekostnad för att sprida linnevävnadskonsten.

sorgfälligt, dels uppsåtligen uttänjde desamma i ändamål att utvinna en större längd, vilket dock givetvis icke kunde ske annorlunda än på bekostnad av vävens tät-
het och fasthet.

Även till Medelpad och Jämtland sökte han sprida intresset för ifrågavarande slöjdgren. Han sökte nå sitt mål därutinnan genom att föranstalta om undervisning åt en mängd unga kvinnor i linhandterin-
gens olika grenar — det uppgives att av jämtländska kvinnor icke mindre än 209 fingo del av sådan undervisning. Resultatet härav motsvarade icke förväntningarne. Vål tillverkades i dessa provinser åtskilliga stycken lärft och blevo vederbörligen prisbelönade men någon stadigvarande framgång fingo hans strävanden icke.

Örnskölds minnestecknare Biskop Franzén *) gör i anledning härav följande reflektion: "Det är en besynnerlig erfarenhet att vissa näringsgrenar stanna på vissa orter utan att sprida sig till nejden, ehuru lokala hinder därför icke möta." I förevarande fall lära emellertid "lokala hinder" nog åtminstone i viss mån förelegat. Någon linodling i Jämtland har icke

*) F. M. Franzén: Minnesteckningar över utmärkta svenska statsmän, hjeltar, lärde, konstnärer och skaldar, 3:dje del. Stockholm 1860.

kunnat uppstå, beroende just på naturliga förutsättningar, i det att jordmånen därstädes icke lämpar sig för sådan odling, och då faller det sig ju rätt naturligt att icke heller någon lärftstillverkning kunnat blomstra där såsom en allmogens hus-slöjd.

Om också Nätra var den socken, där linodlingen och linnevävningen hade sin förnämsta hemort på denna tid, så förefanns givetvis sådan verksamhet även i andra delar av provinsen, företrädesvis i till Nätra angränsande socknar. Om Sidensjö socken kunde alltså Hülphers säga, att vävning där idkades icke blott till fyllandet av det egna behovet utan ock till avsalu; och han tillägger att Sidensjöborna i senare tid, d. v. s. vid 1770- och 1780-talet, sökt efterlikna Nätra, så att i Sidensjö vid den tiden vävdes till avsalu ej mindre än två- till trehundra alnar finare lärft i varje bondgård. Då socknen samtidigt uppgavs hava icke mindre än 196 hemmansrökar, så vill det synas som om tillverkningen av linnevävningar där varit mycket högt upptriven.

Vad angår Vilbyggerå socken, så uppger samma författare, att den finare lärftstillverkningen där väsentligt ökats, varigenom innevånarnes ställning blivit betydligt förkovrad. Uppgiften, att denna

verksamhet blivit införd i socknen genom unga kvinnor från Nätra, som på grund av gifte inflyttat, förefaller alltför sannolik. En författare säger att, "Nätra-flickor blevo nämligen på 1750-talet sedan med ett par giften därifrån lärftspremier inom Vi-byggerå utdelats, ett afundsvärdt mål för denna socknens manliga ungdom, hvilken därefter började gilja på ett mera städadt sätt än det hvarmed fordom Roms söner adresserade sig till Sabinernas döttrar". *)

Likaså vitsordar samme författare att ifrågavarande handtering "i sednare tider" mycket utvidgats i Själevad, där vackra premielärfter förfärdigats, och där åtskilliga hedrats med belöningar i form av skådepenningar. Beträffande Arnäs uppges, att denna socken, som tidigare köpt mycket lin från angränsande socknar, ökat sin linodling, så att den icke allenast varit för det egna behovet tillräcklig utan ock en del kunnat avyttras. Från socken såldes årligen 8,000 till 10,000 alnar lärft, vilket ansågs beteckna ett betydande uppsving för ifrågavarande näring.

I Anundsjö säges linnevävnaden idkas mer än förr och både lin och lärft tillverkas till avsalu. Särskilt anmärkes, att sedan Nätrabor gjort sitt inflytande gällan-

*) Daniel Åslund: Beskrifning öfver Västernorrlands län. Hernösand 1880.

de, de finare lärftsvävnaderna tilltagit i myckenhet. Liknande förhållanden torde hava existerat i Nordingrå och Ullånger.

Däremot synas Grundsunda och Nordmaling icke hava följt med den allmänna utvecklingen, utan torde linhandteringen i dessa socknar icke hava sträckt sig utöver vad, som erfodrats för täckande av orternas egna behov.

Lantmätaren Joan Thandbergson förklarar i sitt tillägg till Hülphers samling över Ångermanland, att vävnad och lärftstillsverkning idkas jämväl i vissa socknar i Södra Ångermanland med Nätra socken i spetsen. Men då även andra socknar börjat tävla med Nätra, så var det icke tvivel, att, om premiering såsom tidigare skett fortfarande ägde rum, avsättningen av dessa produkter skulle till orternas båtnad kunna än ytterligare ökas.

Det framhålles emellertid av nämnde författare, att linet saknade tjänlig jordmån i de södra delarne av provinsen, varför där icke såddes lin för mer än det egna behovet. Detta vållade, att priset på linet steg till en orimlig höjd, så att t. ex. ett lispund lin kostade ända till 2 ½ Rdr. *) I viss mån hade dock detta förhållande kun-

*) Nuvarande pris torde vara 9 till 11 kronor! Jämför sid.

nat regleras genom den utmärkta handledning i konsten att bereda lin, som skänkts genom kyrkoherde Törnstens avhandling ävensom professor M. Stridsbergs skrift om "Landtbrukets rätta höjd och tankar om Norrländskt åkerbruks upphjelpande."

Så alldeles obetydlig var emellertid icke linnehandteringen även i Södra Ångermanland vid denna tid. I Säbrå, Stigsjö och Häggdånger tillverkades linnevävnad ej blott till det egna behovet utan ock till avsalu. Och vad särskilt beträffar Torsåker, så kunde denna och angränsande socknar givetvis icke undgå att, sedan förbemälde Törnsten blivit kyrkoherde därstädes, taga intryck av hans nitälskan för ifrågavarande handterings upphjelpande. För övrigt lära de flesta socknar hava bedrivit linodling och linnevävnad åtminstone i den utsträckning, som erfordrades för fyllande av innevånarnes egna behov. **)

Redan 1741 privilegierades för Dan. Kropp och hans medintressenter Linne Fabriquen i Hernösand med 6,000 Daler Silvermynt förskott av manufakturbolaget.

**) Att handteringen var av gammalt nedärvd visas med tillräcklig tydlighet av bland annat den konvention rörande prästerättigheter, som fastställdes för Ångermanland 1699, enligt vilken skulle utgå jämte andra naturapersedlar Tionde av "Lin och Hampa".

Denna fabrik, som arbetade med åtta vävstolar, måste emellertid redan 1743 på grund av befarat fientligt infall bortflyttas. Kort därpå blev den dock återupprättad och hade 1750 icke mindre än sjutton vävstolar, vilket antal dock några få år senare sjönk till fyra, enär fabriken begynte sakna avsättning, i den mån vävnad blev mera allmän både i stad och på landsbygden.

Drällvävnad började tillverkas i Härnösand 1763 av fabrikören Sellstedt, vilken fick en efterföljare i Anders Svedman.

Uti ett tal i Kungl. Vetenskapsakademien 1773 yttrar Samuel Hermelin *) rörande ifrågavarande näring bland annat följande: "Ångermanland och Medelpad så mycket lin; utsädet därav uti norra Ångermanland har ensamt blivit räknat till 150 tunnor årligen. I synnerhet blir linet uti Nättra och många flera socknar till den största finhet och godhet. — — Uti Vester-norrlands län hava Ångermanland och Medelpad mycken vävnad, vadan allmogen avsätter finare och grövre lärfter som linnegarn. Från Härnösand hava blivit förtulade över 17,000 alnar finare och över

*) Tal om näringarnes förhållande uti rikets särskilda landsorter hållet för Kongl. Vetenskaps Akademien vid præsidiij nedläggande den 4 Augusti 1773 av Frih. Samuel Hermelin, Bergmästare. Stockholm 1774.

100,000 alnar grövre utom större kvantum, som från landsbygden blivit avsatt. — Den uti Härnösand inrättade linnefabriken har upphört men dock gjort god nytta, i det att såväl statens innevånare som landsbygdens lärt väva dräll och finare spånad än tillföre, varmed allmogen fortfar, och har Ångermanland i synnerhet avsättning på finare läfter”.

Av vad nu nämnts kan man icke få annat intryck än att intresset för linhanteringen och vad därmed sammanhänger under ifrågavarande tid, d. v. s. senare hälften av 1700-talet var särdeles livligt framför allt i norra Ångermanland. Också kunde landshövdingen Örnsköld i sin berättelse till Rikets Ständer 1769 med tillfredsställelse framhålla, hurusom linodlingen sköttes med omsorg och drift i flera socknar av länet samt spånads- och vävnadskonsten vore stadd i betydlig utveckling jämväl utom dess egentliga stamort Nätra socken.

Landshövdingen uppskattar där hela den årliga linnelöjden till tre tunnor gulds värde och framhåller särskilt att denna näringsgren sysselsatte en mängd idoga arbetare av båda könen samt spred välmåga överallt, där den idkades med nit och omsorg.

Huru ifrågavarande näringsgren sedermera i detalj utvecklats sig i Ångerman-

land, därom saknar man givetvis möjlighet att få exakta uppgifter. Så mycket kan man dock säga, att densamma icke förmådde utveckla sig i samma grad som under de glansdagar, vilka känneteckna de senare årtiondena av 1700-talet, då ännu verkningarne av de kraftiga insatser till densammans främjande som nyss vidrörts, icke hunnit bortdö. En mängd omständigheter verkade och hindrade för näringens fortsatta utveckling. Dels uppstodo fabriker, som kunde förfärdiga vävnader billigare än handslöjden, om ock kvaliteten fick stå tillbaka, dels drogos många arbetskrafter från handteringen i mån av folkmängdens ökning och därmed ökade samhällsbehov, som för sitt tillgodoseende påkallade arbetskraft. Det är nämligen att märka, att vid ifrågavarande tid icke blott kvinnor utan också i avsevärd utsträckning män sysselsattes med ifrågavarande handtering särskilt under vintrarne, ej minst med spånad. Över detta utnyttjande av manlig arbetskraft yppar sig också, som nedan kommer att visas, rätt allvarliga klagomål i senare tid, då allmogens verksamhet kommit att inpassas i nya och andra former än 1700-talet och till och med början av 1800-talet kunde erbjuda.

Man förspörjer alltså under detta sistnämnda århundrade en rätt oavbruten kla-

gan, årtionde efter årtionde allt mera stegrad, över linnehandteringens stillastående på tidigare uppnådd ståndpunkt eller rent av tillbakagång. Dock synes intresset för densamma icke hava dött, ehuru man väl kan säga, att icke vidare en Örnskölds ande svävade över densamma. Sedan i början av 1800-talet ett ekonomiskt sällskap för Västernorrlands län bildats, vilket blev ursprung till länets hushållningssällskap, var det ju rätt naturligt, att detta skulle ägna uppmärksamhet jämväl åt ifrågavarande näring som för vissa länsdeler i all synnerhet spelat och ännu spelade en så betydande roll.

Betecknande för hurusom en ny tids nya åskådningar begynte göra sig gällande med, som ofta är fallet, hänsynslöst åsidosättande av tidigare bruk och erfarenheter är att lantmäteridirektören J. Thandbergson, *) vilken uppenbarligen i fråga om jordens rätta skötsel stod betydligt före sin samtid, i egenskap av medlem i hushållningssällskapet i en skrivelse till detsamma 1815 kunde göra gällande att linodlingen, "som en del börjat idka på åkern, bleve visserligen en kräfta, vilken förr eller

*) Hjalmar Heden: Västernorrlands läns Kungl. Hushållningssällskap 1805—1904 I Stockholm 1905.

senare gjorde förvaltaren brödlös". Måhända kan detta uttalande förklaras dels av författarens i allmänhet kanske något pessimistiska syn på det ångermanländska jordbruket, dels ock, av den omständigheten att han närmast bedömde förhållandena efter sina erfarenheter från Styrnäs socken, där han ägde en för Ångermanlandsförhållanden rätt betydande egendom nämligen Lo hemman, som utgjorde 1 4/48 mantal, och i denna socken har väl linodlingen varken förr eller senare haft synnerlig betydelse och måhända varit av naturen mindre gynnad.

Bland orsaker, som medverkade till minskad utveckling av linnehandteringen, har tidigare nämnts svårigheten att få avsättning för den tillverkade varan i synnerhet med en alltjämt ökad konkurrens med fabriksalster. Man finner dock, att särskilda omständigheter medverkade härtill och i all synnerhet den även förr berörda omständigheten, att vid tillverkningen av det hemmagjorda lärfvet en påtaglig vårdslöshet och vanvårdnad gjorde sig gällande. Det kan ju vara svårt att härvid skilja på post och propter, säkert är dock att denna bristande omvårdnad vid tillverkningen menligt återverkade på avsättningsmöjligheterna i fråga om den hemslöjdade varan. Det nämnes, att någon gång kunde man på-

träffa ett och annat lärtstycke, som kunde tävla med vilket utländskt stycke som helst, men dessa stycken av fullkomlig bonitet voro dock sällsynta i jämförelse med det stora hela. I allmänhet fästes nämligen vid tillverkningen mindre avseende vid kvaliteten än kvantiteten.

Detta missförhållande hade redan tidigt visat sig så kännbart, att genom ett kungligt påbud den 2 november 1757 stadgades, att den skjort- och foderväv, som till avsalu förfärdigades, skulle hela stycket i genom vara av samma godhet, och att ifall väven var glesare, ojämnare och sämre inuti än på yttre ändan av stycket, en sådan sämre del skulle avskäras innan stycket försålles. Som äventyr härför var stadgad konfiskation. Samma påbud förnyades genom ett kungligt brev den 23 november 1814, varuti dock uttalades, att någon annan anstalt i avseende på ofullkomligheten i berörda avseende så mycket mindre ansågs lämplig som varje tvång i detta ämne möjligen kunde minska hågen för denna nyttiga näringsgren och det dels instämde med varje tillverkares egen fördel att åstadkomma en sådan vara, som snarast och bäst vunne avsättning dels berodde av köparne själva att förut undersöka de vävnader de sig tillhandlade.

Bland åtgärder av hushållningssällska-

pet under de första skedena av dess verksamhet kan nämnas åtgärden att 1822 inköpa fem exemplar av Christians "Underrettelser för lantmannen om sättet att bereda lin och hampa utan rötning", som utdelades i de för linodling mäst intresserade socknarne. Redan tidigare 1816 hade sällskapet utfäst ett pris för den bästa avhandlingen om linkulturen i Västernorrland, ehuru något resultat icke utvanns av denna åtgärd, då några tävlande icke anmälde sig. Emellertid lät sällskapet icke sitt intresse för linnehandteringen dö bort, om ock dess åtgärder för densammas upphjälpare icke voro så synnerligen anmärkningsvärda eller många. Men allt måste givetvis bedömas med hänsyn till tidsförhållandena och då rådande allmänna uppfattning. Det förtjänar nämnas, att belöningar alltjämt utdelades för skicklighet i vävnad och spånad samt undervisning i vävnadskonst ävensom för tillverkning av vävskedar. Och med hänsyn till de ofta återkommande klagomålen över bristande noggrannhet i vävnadstillverkningen utsändes förmaningar till linproducerande socknar att iakttaga det bästa förfaringssätt vid beredande av lärfterna. Särskilt fästes uppmärksamheten på det skadliga och förkastliga uti att sträcka vävnaderna (1828) och på angelägenheten att söka tillämpa den holländska

blekningsmetoden (1830). Sedan prosten Holm i Själeavad anlagt ett blekeri i stor skala efter den holländska metoden, lät hushållningssällskapet för att göra densamma känd på sin bekostnad bleka 1,000 alnar väv tillhörig fattigare innevånare uti socken. Detta medförde att senare en större bleknings- och appreteringsanstalt blev anlagd i Arnäs socken.

Att emellertid vid denna tid linberedning och linnevävnad idkades med liv och lust i de flästa, man torde väl kunna säga alla, bondehem i Ångermanland, är ställt utom tvivel. Man kan härvidlag endast känna på det sedan dessa tider nedärvda, ända till våra dagar bevarade bruket att samlas i olika hem vid spinnrocken till s. k. "spånadsstugor", där arbetet gick under sång och harmlöst skämt. Betecknande för den arbetslust och hemtrevnad, som detta arbete skapade äro berättelser om spånaden vid brasan, i vilken husets alla medlemmar i sin mån deltog. *)

*) Petrus Læstadius, född i Arjeplog 1802 och befordrad till kyrkoherde i Vibyggenå 1836, där han avled 1841, har rörande denna allmogens sysselsättning lämnat en målande beskrivning med åtskilliga reflektioner beträffande linnetillverkningens betydelse för den ångermanländska allmogen, som synes tillräckligt intresseväckande för att här i sina huvuddrag återges.

Han skriver härom följande:

Vad linnetillverkningen åter beträffar, så skulle jag nästan tro, att det är en slump, som gjort dess ödkande så stark i landet, emedan jag ej inser orsakerna, varföre just här folket skulle vara födda skickligare till att spinna och väva, än annorstädes. Vare därmed huru som helst, så är dock säkert, att denna industri, utom den ekonomiska fördel den tillskyndar var och en i synnerhet och landskapet, ja, kanske hela riket i allmänhet, äger ett tilläventyrs väsentligare inflytande både i fysiskt och moraliskt hänseende. I det förra genom den snygghet, som utmärker ångermanländska allmogen framför all annan allmoge i Sverige, och som från detta yrke måste vara oskiljaktigt, när det blir huvudyrke. Ty ostridigt upptänder ingen ett ljus och sätter det under ena skepp; och aldrig är människan så likgiltig för andras ögon, att han ej för dem vill visa sig uti en vacker dager; och tillverkar man något vackert, visst vill man ock visa det — och detta ej smutsigt utan rent. Kan det nu tillika tjäna till prydnad, så tror man sig slå två flugor i en smäll. Sedan det nu blir ett med att vara snyggt och rent klädd — och intet med är lovligare — måste ock osnyggheten fly ur varje husets vrå, avskydd som en smittosam sjukdom, vilken den i visst avseende verkligen är. Det är en sändeles angenäm blick, som möter ögat, när man en vinterafton kommer in i en ångermanländsk bonkstuga. Placerad i en halvcirkel kring brasan sitter hela familjen — män, kvinnor och barn — alla, som kunna göra något, sysselsatta med spånad eller annat arbete med lin. Alla snyggt klädda, huset städat och rent, glada ansikten och muntert snack, så upptages den tid, som eljest anses såsom den minst nyttiga; och om eljest sant är, "att fåfäng går lär mycket ondt", så lärer ej kunna nekas, att

Det kan vara av intresse att se, huru stor omfattning lärtstillverkningen för avsalu var inom länet under en viss tid — här tiden från 1830 och följande år — varför härom torde få meddelas följande siffror, grundande sig på till vederbörande lämnade uppgifter. Märkas bör dock, att dessa siffror väl icke få anses fullt exakta, ehuru de sannolikt icke äro högre än de verkliga, ävensom att det allra huvudsak-

denna trägna sysselsättning i moraliskt hänseende är välgörande. Historien vittnar, att en människofänad, som t. ex. Napoleons lazaroner, icke uppkommer av idoga och verksamma människor. Mätte tidens Liberalism, då den går att upphäva de förhatliga systemerna, som endast hägna en härmande industri, neka akta sig för att förstöra de dammar, som trygga den husliga idogheten. Nog kunna främmande maskiner översvämma ett folk med produkter, för vilka det skall förakta sina egna händers verk och nedlägga sin flit; men främmande efterdömen kunna ej väcka det från den sömn, vari det däri-genom råkar. Ett folk av Cincinnati och Camiller uppväxte vid plogen och utgjorde människosläktets ära, samt upphov sig till dess huvud; detta samma folk, sedan det växt upp vid skådespel och lekar och frässat i overksamhet med världens skatter, nedsjönk till människosläktets utskum och blev trampat under dess fötter. De ljusa dragen av ångermanlänningarnas seder och förhållanden fördunklas endast genom det överhandtagande skojeriet och spritbegäret, vilket dock synes vara inskränkt endast till vissa trakter och socknar.

ligaste torde vara att hänföra till norra Ångermanland. Enligt dessa uppgifter tillverkades för försäljning:

1830	540,000	alnar.	1839	400,000	alnar
1831	460,000	„	1840	460,069	„
1832	500,000	„	1841	462,152	„
1835	427,038	„	1842	313,442	„
1836	450,000	„	1843	330,000	„
1837	457,000	„	1848	456,500	„ *)
1838	412,000	„			

I sammanhang härmed torde följande tabell utvisande den omfattning, i vilken under åren 1830—1849 utbetalats premier för inom länet tillverkat premiälärft samt i vilken grad denna premiering avsett lärft av större eller mindre finhet, ha sitt intresse.

*) C. A. Agardh och C. E. Ljungberg: Försök till en statsekonomisk statistik öfver Sverige, fjjerde avdeln. Stockholm 1863.

Jämf. en hos Agardh intagen tabell öfver i "Hernösands län" tillverkade vävnader av linne: År 1830 — 540,000 alnar; 1845 — 330,000 alnar; 1859 — 510,000 alnar; 1860 — 478,500 alnar.

Ar	K L A S S										Summa	Bev. belopp banco		
	1:a	2:a	3:e	4:e	5:e	6:e	7:e	8:e	9:e	10:e		Rdr.	skil.	rst.
1830	41962	42934	33961	10944	2255	832	67		30		132966	2898	12	3
1831	39881	47800	39487	14282	4245	1058	53		33		146909	3 99	25	3
1832	34807	50998	54903	26013	6890	1897			54		175562	4182	15	6
1833	43946	50315	39698	16411	4301	1293				29	155993	3494	1	3
1834	38519	44055	39770	14102	4750	1181				53	147069	5370	28	3
1835	30033	44055	47649	29995	6695	1940				43	15894	378	3	3
1836	39284	48200	46943	24328	5745	1438				45	16603	3874	9	9
1837	42527	51663	50641	31897	6780	1942				42	185492	4387	4	4
1838	42285	52117	48389	30299	5256	1935				64	180345	4229	33	6
1839	32495	44866	40990	27776	6365	1991				68	154541	3696	40	6
1840	36891	53664	51450	34032	7855	2560	55			62	186569	4497	12	9
1841	43625	52543	49563	332 5	7956	2487			96		189586	4508	25	9
1842	40143	49557	37525	23715	5669	1538	71		41		158235	3658	3	3
1843	35493	45554	36918	22275	6494	1437				76	148171	3457	36	3
1844	30505	76893	38373	25504	7189	1621					150085	3579	24	9
1845	25823	35511	32595	20800	6894	1474					123097	2954	42	6
1846	26676	29511	28779	19864	5650	1505					111984	2670	24	4
1847	26604	40428	39403	32132	9840	2271					150678	3741	26	6
1848	28958	36456	38769	26455	7937	1725					14030	3409	26	9
1849	30765	33164	22843	1398	3850	825					106075	2366	45	9
	71121	899917	818729	482057	122716	32956	330		254	523	3066603	72155	5	9

Av denna tabell framgår ock vid jämförelse med ovan lämnade uppgifter, att den ojämförligt största delen av försåld väv varit grövre, som varit av egenskap att icke kunna premieras. *)

Det är ju tydligt att dessa siffror, vilka väl få anses som den tillförlitligaste mätare på linnevävnadsverksamheten under åtminstone uppgivna år, icke ge vid handen att denna verksamhet varit stadd i någon jämn och oavbruten stegring. Till viss grad kunna väl siffrorna sägas åter spegla den mer eller mindre goda årsväxt, som de olika åren företedde. Men även om det icke kan förnekas, att de synas utvisa, att andra näringsgrenar trätt vid sidan av och i stället för linhandteringen, så framgår dock att denna näring i stort sett under nämnda åren bibehållit sin ställning. Dåvarande landshövdingen i Väster-

*) I förr åberopade "Försök till en statsekonomisk statistik öfver Sverige" uppges följande premiebelopp hava utbetalats under nedannämnda år:

1829	—	3,497	Rdr	banco
1844	—	3,458	"	"
1859	—	3,530	"	"
1860	—	2,818	"	"

och författaren tillägger: "Af de sju socknarne, som 1860 deltog i premierna finnes Sidensjö, dernäst Arnäs hafva företett den största belönade tillverkningen. Nätra kom först i fjerde rummet."

norrlands län, S. W. Gynther, vilken under den tid han var ordförande i hus-hållningssällskapet, ådagalade särskilt intresse för ifrågavarande näringsgren, sökte i ett anförande, varmed han 1851 öppnade sällskapets ordinarie sammanträde, utreda orsakerna till att linnehandteringen icke utvecklats sig i den mån, som bort kunna förväntas och ansetts önskvärt. Han uppger därvid, att som skäl till det anmärkta förhållandet anförts, att linoddingens och vävnadsslöjdens uppdrivande skolat lägga hinder i vägen för det egentliga åkerbruket, vilket vore ortens rätta och förnämsta huvudnäring, ävensom att den ständiga sysselsättningen vid spinnerocken vore ägnad att förvekliga den därmed sysselsatta manliga befolkningen. Att den förra anmärkningen kunde hava visat fog för sig i de socknar där linnevävnadsslöjden med synnerlig förkärlek bedrevs, kunde visserligen icke helt bestridas, men då vävnadsslöjden länge varit mera lönande än jordens skötsel, enär den förra vore oberoende av årstid, väderväxlingar och klimatändringar, varemot jordens avkastning oftast berodde av omständigheter, som det icke stod i människoförmåga att avböja, så borde det icke med skäl kunna klandras, att innevånarna valt det levnadsyrke, som enligt vad erfa-

renheten visat icke allenast försäkrat dem om deras dagliga bröd utan även spritt en allmän välmåga inom de hus, där nykterhet, sedlighet och arbetsamhet haft sitt stamhåll. Vad däremot den andra anmärkningen anginge, så måste det medgivas, att livet vid spinnrocken och vävstolen icke gäve åt mannen den härdning till kroppen, som bliver en följd av arbetet på åkern och i skogen. Man såg ock vid de årliga beväringmönstringarne, att den tjuguariga ynglingen i de spinnande och vävande socknarna voro av svagare kroppsbeskaffenhet än i de södra landskapen och icke såsom där längta efter den tid, då det tillåtes honom inträda i beväringalederna. Men undantag gävos dock från denna regel. På det hela taget funnes inga skäl att nedsätta linspånads- och linnevävnads-slöjden, men däremot talade många skäl för en livlig önskan om dess upphjälpande och befordran. Tillräcklig anledning härtill låge redan i det förhållande, att denna slöjd inbringade orten årligen ett belopp av minst 200,000 Rdr Bco. Bättre vore i allt fall denna kunskap än den som lärdes av vissa "qvasiherrar", ty dem "passar hvarken spinna eller väfva, hvarken plöja eller så".

Talaren övergick sedan till att beklaga den bristande omsorg, som iakttogs vid

vävtillverkningen, vilket enligt vad "en kunnig och bildad landtbrukare" uppgivit vållat, att det för bästa norrländska lin icke kunde erhållas det pris, som i Belgien betalades för det sämsta. *)

*) Detta syftar på uttalanden som gjordes av Alfred Nathorst, uti en skrift "Om linets odling och beredning efter i Belgien vunnen erfarenhet" Stockholm 1850. Författaren hade nämligen i egenskap av Hyzantinsk Stipendiat blivit utsänd av Kungl. Vetenskapsakademien till Belgien för att studera linets odling och beredning. Han anmärker utom ovan citerade uttalanden, att Sveriges enda mekaniska linspinneri hittills måst förse sig med utländskt lin, som på stället kostat 15 riksdaler lispundet, emedan något användbart lin icke inom landet stått att erhålla. Enligt samma författare var importen av linne- och hampvävnader under tioårsperioden 1837—1846 i jämnt sjunkande, under det att förhållandet var motsatt beträffande exporten. 1837 importerades för 87,325 Rdr. Beo. och 1846 för 18,002 Rdr. Beo. Exporten utgjorde 1837 137,170 Rd. Beo. och 1846 286,078 Rdr. Beo. Författaren kritiserar vidare sättet för premiering av lärfterna. De utgjorde ej belöning för någon ovanlig och sällsynt konstfärdighet; de bestämdes i stället av produkternas *kvantitet*, i det att var och en som tillverkade vissa slags vävnader, erhöll belöning för *varje* aln därav, som producerades. Det var ett sätt att framkalla ett artificiellt pris, av vilket produktionen gjordes beroende. Med entusiasm framhålles sedan värdet av en folknärning, som kan sysselsätta folk under den tid av året, då lantmannaarbetet vilar och som är

(Det är för övrigt påtagligt att särskilt inom hushållningssällskapet ett nyvaknat intresse för vävnadsslöjden är att finna under 1840- och 1850-talet. I icke oväsentlig mån är detta att tillskriva landshövdingarne, som upprepade gånger togo upp till överläggningar detta ämne och jämväl sökte vidtaga åtgärder för denna verksamhets befrämjande.)

Genom en berättelse om linodlingen i Tyskland och Belgien, som 1842 inflöt i lantbruksakademiens handlingar, av Hjalmar Nathorst, hade uppmärksamheten blivit fäst på denna närings betydelse och särskilt på uppfinningen av den s. k. Mager ska spinnrocken, efter dess uppfinnare württembergaren Aloys Mager. Denna spinnrock var nämligen så inrättad att man på densamma kunde samtidigt spinna två trådar, en med varje hand. Landshövdingen Åkerman, som var sällskapets ordförande 1841—1848, ägnade denna uppfinning ett alldeles särskilt intresse och föreslog sällskapet att inköpa såväl en dylik spinnrock som ock en förbättrad häcklingsmaskin. Då emellertid sällskapets tillgångar icke medgävo en så stor utgift, som härav skulle bli följden, beslöts att

lämpligt för kvinnor och barn samt svaga och orkeslösa personer, i synnerhet i ett land med sex månaders vinter.

hos k. m:t begära anslag för inköp av två spinnrockar och en sats häcklor. Sedan de begärda medlen anvisats, inkallades Mager själv av lantbruksakademien för att meddela undervisning i Västernorrlands län uti den nya spinnrockens brukande. Emellertid kom Mager av någon anledning icke längre än till Stockholm, varför lantbruksakademien i hans ställe sände en Mamsell Granberg till Ångermanland, vilken — själv elev av Mager — skulle meddela undervisning i dubbelspinning. Landshövdingen själv nedlade särskild möda på införande av den nya metoden och reste personligen omkring upprepade gånger i norra Ångermanland — en gång åtföljd av lantbruksakademiens direktör G. Poppius — för att söka vinna allmogens förtroende för den nya metoden. Detta lyckades dock ej. Varpå detta berodde är svårt att säga. Det sades att spinnrockarne gingo för tungt och det har ock påståtts, att de ansågos besvärliga, enär de krävde från den som använde dem en oavlätlig uppmärksamhet, vilket icke var fallet enligt den förr tillämpade metoden.

Andra försök att förbättra tillverkningsmetoden gjordes också, särskilt införandet av den s. k. Ekenmarkska metoden.

Denna metod uppfanns och utarbetades icke av en enda person utan är att hänföra till en hel familj och dess ätteläggare. Deras oförtrutna arbete tilldrog sig sådan uppmärksamhet, att Rikets Ständer redan vid 1828—1829 års riksdag tilldelade den ett anslag av 4,500 riksdaler och jämväl det norska stortinget uppmuntrade dem med icke mindre än 6,000 riksdalers anslag, varjämte de upprepade gånger fingo understöd för sin verksamhet av den kungliga familjen. Deras verksamhet var i förstone ambulera såväl i Norge som i Sverige men förlades senare till Stockholm, där de hade en fast vävskola.

En mängd arbeten i textila konsten härröra från dessa personer och torde kunna vara av visst intresse, varför de här nämnes:

Handbok för unga fruntimmer i Konsten att tillverka Bomulls- och Linneväfnader efter engelska uppgifter och egna försök, utgivna av J. E. Ekenmark. Stockholm 1820. (Ny upplaga 1828 medelst statsanslag?)

Sammandrag av förekommande huvudsakliga omständigheter i den av under-tecknad utgivna handbok för tillverkningen av Bomulls- och Linneväfnader jämte ännu omständligare uppgifter i de fall erfarenheten prövat sådana nödiga samt un-

derrättelser om åtskilliga vackra förut ej i boken omskrivna tillverkningsätt, av J. E. Ekenmark, Stockholm.

Om drällvävnader i 20—25 och 30 skaff av J. E. Ekenmark, Kalmar 1824.

Mönster-Bok för unga fruntimmer i konsten att tillverka vackra faconerade och dubbla vävnader av Maria Christina Ekenmark, född Trolle, Linköping 1826.

Mönster-Bok för unga fruntimmer i konsten att tillverka vackra drälls- samt enkla faconerade och dubbla vävnader av mångfaldiga slag av Maria Christina Ekenmark, född Trolle, 2:a upplagan förbättrad, och försedd med 52 planscher. Linköping 1827.

Minnesbok över de huvudsakligaste omständigheter som äro att iakttaga vid Damastdräll och dubbel mattvävnad, sammandragen till nybegynnarens tjänst av Maria Christina Ekenmark, född Trolle. Nyköping 1828.

Ävhandling om drällens och dubbla mattors tillverkning med begagnande av Harnesk-Rustning av J. E. Ekenmark och systrar. Stockholm 1828.

Handbok i vävnadskonsten av Gustafva Fredrika Beckvall, född Ekenmark. Stockholm 1834.

Lärobok i Väfnads- och Linspinningskonsten, innehållande ett sammandrag av

åren 1820, 1827 och 1828 utgivna. Ekenmarkska avhandlingarne i vävnadskonsten ävensom en större tillökning nya uppfinningar och förbättrade metoder som sedermera blivit genom 20 års erfarenhet inhämtade och beprövade, jämte en noggrann beskrivning och ritning såväl på den Magerska spinnmetoden som en ännu väsentligare metod att med ringa kostnad förändra en vanlig spinnrock till dubbelspinning både för 1 och 2 personer på en gång, så att den i alla avseenden är vida förmånligare än den Magerska av G. Ekenmark och hustru. Stockholm 1847.

Avhandlingen om den förbättrade och förenklade nya Magerska linspinningsmetoden jämte en vida ändamålsenligare metod för såväl dubbel- som enkelspinning med förändring av en vanlig spinnrock för en och flera personer på en gång, varigenom den motsvarat nyttan av 4 vanliga spinnrockar, ävensom bästa sättet att få linet genom själva vätningen mycket finare och mjukare, så att det därigenom bliver ojämförligt ändamålsenligare till både spinning och vävnad än vad genom den vanliga linvätningen och torkningen kan åstadkommas. Av G. Ekenmark och hustru. Stockholm 1848.

För övrigt voro nog meningarne delade om linnehandteringens principat i för-

hållande till andra näringar, särskilt ladugårdsskötseln. Denna senares företråde framhölls särskilt vid nyssnämnda hushållningssällskapets sammanträde 1851, då från ett håll yttrades, att "näppeligen kunde man mindre fördelaktigt använda sin tid än på handspånad". Därför påyrkades anskaffande av spinnmaskiner. Härtill genmälades dock, att erfarenheten visat, att det garn, som sålunda framställdes vore underhaltigt och i intet hänseende jämförligt med det handspunna. Sällskapet beslöt emellertid, att medel skulle anvisas för att genom kunnig person meddela allmogens undervisning i linets odling och beredning.

Vid detta och andra liknande tillfällen sjöng man på olika tonarter, ofta nog var den pessimistiska tonen förhärskande. Prisererna gingo ned, hette det, denna ortens hittills förnämsta inkomstkälla begynte sina, det lönade icke längre att på tillverkning av finare lärfter nedlägga samma omsorg som tillförne, andra utvägar för att vinna ersättning för minskade inkomster måste utfinnas o. s. v. Prosten Sidner föreslog vid en överläggning i Själevad i ämnet, att åtgärd skulle vidtagas för lättad införsel av engelskt lingarn och föreslog i detta syfte en framställning till k. m:t om tullfri införsel av sådant garn.

Detta förslag mötte emellertid motstånd från de allra flesta, som i stället ansågo åtgärder böra vidtagas för ernående av lättare avsättning. De sågo också mera ljust på saken och särskilt framhölls, att den tid som nu användes att spinna icke kunde bättre användas, då det vore för mörkt att väva. Samma intryck giva ock k. bhdes femårsberättelser. Under det att i början av århundradet en förhoppningsfullare ton genomgått dessa berättelser, blir den under senare hälften av 1800-talet mer och mer nedstämd. 1822 kunde befallningshavanden yttra följande: "Linafkastningen är i allmänhet tillräcklig för länets behof och medgifver i norra Ångermanland äfven någon försäljning. I hela länet och i synnerhet i norra Ångermanland idkas linnväfnad till den finhet, godhet och mängd, att betydliga penningesummor därför inflyta, och ehuru väl allmogen i sistnämnda landskap genom dess trägna linnantering, hvarvid både karlar och qvinfolk lägga hand, gjort mindre framsteg uti jordbruket, torde någon anmärkning därvid ej böra ega rum, då berörda näring håller dess idkare för det eftersatta jordbruket fullkomligt skadeslösa och dessutom hedrar provinsens innebyggare."

Men i berättelsen för åren 1851—1855 heter det på annat sätt: "Linsädet min-

skas i samma mån som linnetillverknin-
gen inskränkes, och linberedningen sker
ännu efter det i orten förr brukliga sätt,
ehuru detta icke är det mest förmånliga.
Väfnadsslöjden bedrifves i Medelpad och
Södra Ångermanland endast till husbehof,
hvaremot i Norra Ångermanland icke obe-
tydliga partier tillverkas för afsalu. Man
antager att af de inom länet tillverkade
lärfter blifvit afyttrade:

1851 —	458,000
1852 —	459,000
1853 —	398,630
1854 —	444,000
1855 —	425,000

eller tillsammans 2,184,630 alnar.”

Än tydligare talar berättelsen för
åren 1901—1905 om denna slöjdgrens till-
bakagång. ”Hvad den s. k. hemslöjden
angår, så är föga att därom omförmåla.
Såsom redan i föregående berättelse upp-
gifvits, har denna näringsgren i det när-
maste upphört. Äfven tillverkningen af
finare linnelärf, som förr blom-
strade och utgjorde en betydande inkomst-
källa för detta län, företrädesvis inom de
norra delarne af Ångermanland, har nu
till största delen upphört. Till uppmun-
tran och för att hålla tillverkningen uppe
i kvalitet anslogo på sin tid staten, hus-
hållningssällskapet och landstinget årliga

bidrag, hvarmed de i vederbörlig ordning uppvisade lärfterna allt efter sin finhet premierades. Tillverkningen af dessa premiälärfter eller som de kallades "primlärfter" aftog år efter år, så att besparingar å dessa anslag uppstodo. När därefter staten och landstinget indrogo sina årsanslag, öfvertog hushållningssällskapet dessa besparingar och åtog sig förvaltningen däraf såsom en särskild fond, med hvars räntor de numera till ringa belopp utgående lärftspremierna bestredos."

Härefter lämnas några sifferuppgifter rörande de alltjämt sjunkande premiabeloppen, varpå tillägges: "Dessa siffror äro betecknande för lärftstillverkningens nedgång, och vid närmare undersökning af orsakerna därtill skall man finna dem vara sådana, att man nödgas uppgifva hvarje förhoppning om att åter kunna upplifva denna på sin tid för det allmänna välståndet så betydelsefulla hantering.

Som förr nämnts tillverkas numera knappast några väfnadsalster för afsalu. Att så är fallet bekräftades, då vintern 1903—1904 ifrågakom inköp af hemslöjdsalster från länet för ett belopp af circa 1,500 kronor, som insamlats för anskaffande af sådana alster, afsedda att sändas till en basar till förmån för ett svenskt hospital i Brooklyn. Det var endast med stör-

sta svårighet och efter mycket besvär man lyckades uppleta dessa slöjdföremål, och största delen däraf fanns icke att köpa färdig utan måste beställas.”

I viss mån belysande uppgifter rörande linhanteringens ställning i Ångermanland vid denna tid d. v. s. i mitten av 1800-talet, kan man hämta ur de sockenbeskrivningar, som upprättades av lantmätare på grund av Kungl. Brevet den 12 december 1845 samt av överdirektören vid lantmäteriet för varje fall givna särskilda förordnanden. Visserligen äro dessa rätt växlande till värde beroende på det intresse, varmed författaren fullgjort sitt åliggande men i vissa fall lämna de ganska goda upplysningar. Så är framför allt fallet med den av lantmätaren O. Widmark 1851 författade beskrivningen över Nätra socken. Han upptager först de uppgifter rörande äldre tids förhållanden som återfinnes hos Hülphers och på den tid, då hans beskrivning författades, att detta år eller 1851 lärftstillverkningen i Nätra omfattat följande myckenheter:

av 1:a klassen	4,527	alnar
„ 2:a „	5,149	„
„ 3:e „	6,693	„
„ 4:e „	8,976	„
„ 5:e „	3,890	„
„ 6:e „	258	„

tillhopa 29,493 alnar

för vilka premiebeloppet utgjort 785 riksdaler 18 skilling banko.

Jämför man detta med tillverkningen omkring 75 år tidigare eller 1777, så finner man att tillverkningen icke ökat utan fastmer något, om ock litet, gått tillbaka under denna tid, ty då nyssnämnda år utgjorde tillverkningen

av 1:o klassen	12,981	alnar
„ 2:o	„ 11,683	„
„ 3:o	„ 4,946	„
„ 4:o	„ 571	„
„ 6:o	„ 48	„

tillhopa 30,229 alnar.

Dock är att märka att tillverkningen av de finare lärfterna under tiden betydligt stigit.

Men icke ens denna ställning kunde ifrågavarande hantering länge intaga. Den klagan över densammas tillbakagång, vilken utgör grundtemat i synnerhet vid hushållningssällskapets sammanträden under följande år var tyvärr alltför välgrundad. Redan 1867, d. v. s. sexton år efter den Widmarkska beskrivningen, utgjorde tillverkningen

av 1:o klassen 1,478 alnar

„ 2:o	„	3,734	„
„ 3:o	„	1,699	„
„ 4:o	„	435	„
„ 5:o	„	275	„

tillhopa 7,621 alnar

varå premier utbetalades med 251 riksdaler. Ändock hade folkmängden, som 1750 utgjorde 1,420 personer ökats så, att den 1850 uppgick till 3,336 personer.

Rörande avsättningen för de tillverkade lärfterna nämner Widmark, att, sedan de stämplats av pastor och länsman, plägade de försäljas till lanthandlare samt till Härnösand och Örnsköldsvik, varifrån de vidare föryttrades till Stockholm, Upsala och andra orter. Priset för 1851 tillverkade 29,493 alnar kunde icke beräknas till mer än 32 skillingar banco för aln. Dessutom tillverkades finare näsdukar jämte tråd till ett årligt värde av 1,000 riksdaler banco. Övrig vävnad såsom grövre lärvtter, ylle- och bomullsvävnader producerades däremot endast till husbehov. Widmark tillägger: "föröfrigt kunna tjänstehjon lofordas för ärlighet och äro ganska skickliga i lärftsberedning och spånad, hvori både drängar och pigor deltaga."

I fråga om Arnäs socken, vars beskrivning är författad 1852 av J. E. Wik-

lund, uppgives den förnämsta binaringen till jordbruket vara vävnad och spånad. Årligen tillverkades omkring 15,000 alnar premiälärvter och 18,000 alnar grövre lärvter och hava dessa binaringar tillfört socken omkring 25,000 riksdaler årligen.

Rörande Själevad uppgives av lantmätaren Stiernström allenast att lintillverkningen infördes i socknen av landshövdning Örnsköld, en uppgift som givetvis är otillförlitlig, varjämte i största allmänhet nämnes, att denna näring trots ansträngningar att hålla den uppe betydligt nedgått, vilket haft sin grund förnämligast i tilltagande fabriksväsendet.

Lantmätaren Carl Vilhelm Carlsson säger i sin beskrivning över Nordingrå 1835 att linnevävnad jämte strömmingsfisket är att anse som det viktigaste stöd till åkerbruket i denna socken, vilket kanske är det svagaste i hela det nedre landet. Lärvtstillverkningen bidrog till det allmänna välståndet tills dess lyx i kläddräkt och levnadssätt inkommit. Dock hade såväl fiske som vävnad i senare tid blivit mindre lönande och vidmakthölles mest av vana, ehuru bägge måst anses hinderliga för huvudnäringen d. v. s. jordbruket. Såsom bevis på denna vana anför författaren att under vintern både kvinnor och män plägade sysselsätta sig med linspånad och

exempel funnos på att män upptogo hela sin tid med vävnad, synnerligast av finare tyg såsom drällar o. dyl.

De tillverkade vävnaderna funno i allmänhet avsättning vid marknader i Häggviken och till handlande i Härnösand ävensom till lanthandlande, vilka sedan avytttrade varorna till Stockholm. Den årliga tillverkade kvantiteten beräknades till sammanlagt 80,100 alnar till ett värde av 18 skillingar banco eller i runt tal tillhoppa 30,000 riksdaler banco.

Jämväl i Säbrå socken idkades, enligt Axel Orstadius uppgift 1860 icke obetydlig linnevävnad, vilken uppskattades till 84,400 fot med ett saluvärde av 20 öre för fot eller 16,800 riksdaler riksmünt, vartill kom tillverkningen för eget behov beräknad till 31,950 fot värda 6,390 riksdaler riksmünt. Det anföres emellertid även här, att tillverkningen vore i nedgående dels enär den manliga delen av befolkningen dåmera begynt mera tagas i bruk för jordens skötsel dels att det låga priset å fabrikstillverkade bomullsvävnader inneburo en konkurrens med linnevävnaderna, som vore svår att uthärda.

Lantmätaren Aug. Backmans beskrivning över Häggdångers socken, där lärvtstillverkningen tidigare icke varit så anseelig, utmynnar i förevarande ämne

uti ungefär liknande betraktelser som nyss från Säbrå relaterade.

Av dessa beskrivningar och andra upplysningar från denna tid framgår med all tydlighet, hurusom ifrågavarande hantering var stadd i jämn nedgång. Detta förhållande, vars orsaker ju ligga i öppen dag, hade som förr antytts tilldragit sig icke blott de styrandes utan ock hushållningssällskapets uppmärksamhet och frågan uppkommer under de följande åren gång på gång till överläggning. Några effektiva åtgärder för att motverka det anmärkta förhållandet kunde man dock icke utfinna.

I sällskapets brev till Kungl. lantbruksakademien med berättelse 1856 rörande näringarnes tillstånd, framhålles, att linnevävningen årligen avtog, i mån som bomullsfabrikernas produkter blevo mer spridda. Den finare linnevävningen hade dock allt fortfarande sina idkare, som bevis varpå anfördes, att Stina Greta Jonsdotter i Sidensjö nästförflutna år erhållit utmärkelse, samt att även under berättelseåret ett stycke lärt av synnerlig finhet kunnat förevisas. Hennes Majestät Drottningen hade till uppmuntran behagat föära väverskan sin minnespenning.

Från Arnäs hushållsgille ingavs till sällskapet en berättelse för 1856, däri li-

kaledes framhålles, hurusom linkulturen mer och mer utträngdes av maskinspånad och bomullsvävnader, varför den betydande inkomstkällan, som linnehanteringen utgjort, begynt minska, dock tillägges att skäl finnes antaga, att härigenom det egentliga jordbruket skulle hava fördel, då icke så många armar vore upptagna av vävstolen.

Vid sällskapetets sammanträde 1869 återupptogs frågan, då till diskussion uppställdes följande ämne: "Vilka nya binärningar eller husslöjder anses företrädesvis böra införas i detta län." Under denna överläggning återkom man till linnehanteringen och av en talare framhövdes med synnerlig styrka, att det bästa medlet att väcka och vidmakthålla husslöjden vore utställningar, vilka vore de kraftigaste hävstänger för att väcka folk till tävlan, vartill komme, att det exempel, som därigenom gäves, vore ägnat att verka till efterföljd.

Frågan upptogs följande år i anledning av en utav C. E. Ljungberg *) utgiven broschyr om husflitens tillstånd och betydelse för vårt land. Uppmärksamhe-

*) C. E. Ljungberg: Om husflitens tillstånd i Sverige och dess betydelse för vårt land. Stockholm 1871.

ten fästes då dels på en av J. Smith upfunnen handvävstol, vilken vid tillverkning av vävar med mindre bredd gjorde 180 slag och med större bredd 120 slag i minuten, dels ock på en till Nätra nyss införd förbättring av den vanliga vävstolen, varå kunde tillverkas vävnader av ända till 14 kvarters bredd.

Vid 1872 års sammanträde anförde ordföranden landshövdingen Weidenhielm, att den förr i länet så högt uppdrivna vävnadsindustrien dämera betydligt förfallit. Det rykte denna husslöjd av ålder ägt hade föranlett den av Kungl. Maj:t tillsatta kommittén för allmänna expositionen i Köpenhamn att av hushållningssällskapet begära prov på denna slöjdgrens tillverkningar, vilket föranlett förvaltningsutskottet till åtgärder på det att länet därutinnan måtte bliva värdigt representerat.

Denna tid, 1870-talet, betecknar väl för Ångermanland mer än någon annan det industriella genombrottets tid. Från denna tid datera sig de flästa industriella fabriksanläggningar i provinsen, ett förhållande som givetvis satte sin prägel i särskilt framträdande grad på ortens hela näringsliv. Befolkningens blickar, som förr varit åtminstone i huvudsak vända inåt, kommo nu att riktas utåt mot de nya företeelserna, som väckte till liv nya in-

tressen och pekade på nya verksamhetsområden. Den starka inflyttning från andra, mäst sydliga provinser, som kännetecknade de nya förhållandena, bidrog i sin mån att sätta en annan prägel på befolkningens liv. Hemverksamheten utbyttes mot arbetet ute på vidderna, där nya, lättare förvärvsmöjligheter syntes erbjuda sig. Hemmets härd blev understundom handelsvara, och det kan ej förvåna, om i och med detta spinnrocken tystnade och vävstolen fick ligga obrukad i visthuset.

Uttryck åt en viss misstämning över dessa nya förhållanden, som visserligen icke kommit på en gång utan givetvis i viss mån successivt men dock med särskilt starka böljeslag i och med sjuttioalet, ger också hushållningssällskapets förvaltningsutskott i sin berättelse 1872 till lantbruksakademien, då utskottet, efter att först hava anmärkt icke utan en viss bitterhet att ett anslagsäskande för husslöjdens upphjälpande icke vunnit landstingets bifall — förklarar, att hushållningssällskapets åtgärder i nämnda syfte icke förslå. Och härtill fogas följande uttalande: "Att med förhoppning om framgång i väsentligare mån därtill bidraga är ock knappast möjligt, så länge invånarnes tanke-riktning uteslutande "går till skogs"

och avlägsen synes ock tidpunkten, då de årligen i antal växande fabriker för skogsförödelsens befordrande, bland vilka må nämnas den under året tillkomna nya ångsågsanläggningen vid Kramfors, hunnit bliva mättade”.

Det är tidigare nämnt, hurusom redan i medio av 1700-talet särskild taxa för premiering av lärvtter blivit fastställd. Emellertid hade riksdagens revisorer 1872 anmärkt, att utbetalningen av dessa premier vore förenad med sådan omgång, att det med desamma åsyftade resultatet i viss mån kunde äventyras. I anledning härav hade kommerskollegium i avgivet yttrande förklarar sig anse, att ifrågavarande premiering borde helt och hållet indragas. Emellertid hade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 17 april 1874 funnit skäligt föreskriva vissa förändringar i grunderna för ifrågavarande premiering av innehåll bland annat att för rätt att komma i åtnjutande av statsmedel för ändamålet vederbörande landsting eller hushållningssällskap skulle anslå motsvarande belopp. I anledning härav hemställdes också hushållningssällskapet nyssnämnda år hos landstinget om ett anslag till premiering av lärvtter utav sexhundrafemtio kronor, vilken framställning vann landstingets bifall.

Vid sällskapets sammanträde 1876 anmäldes, att kyrkoherden i Sollefteå insänt en lingarnshärva innehållande $22\frac{1}{2}$ hela passman eller 2,700 trådar och vägande 25 ort, synnerligen väl spunnen av häradsdomaren Nils Grelsson i Västanbäck, Sollefteå socken, samt att kyrkoherden hemställt huruvida icke sådan handaskicklighet borde på något sätt av sällskapet belönas. Denna framställning föranledde icke annan åtgärd än, att sällskapet beslöt "till den åldrige tillverkaren av detta utmärkta prov på konstflit uttrycka sin högaktning och synnerliga erkännande."

I sin berättelse till lantbruksakademien 1877 kunde sällskapet meddela att under det året utdelats i norra Ångermanland 1,266 kronor 64 öre i premier för finare lärvtsvävnader, därtill anslag allt fortfarande lämnades av landstinget.

Samma år var anordnat ett lantbruksmöte för länet i Örnsköldsvik, och hade hushållningssällskapet till extra belöningar åt lärvtstillverkare vid den utställning som då var anordnad anslagit 300 kronor. Det kan vara av intresse att anteckna från den upprättade prislstan, hurusom första pris, 20 kronor, för "prima lärvt" utdelades till åtta utställare, andra pris, 15 kronor, för "prima lärvt" tilldelades två utställare, tredje pris, 10 kronor, för prima

lärvt och dräll tillerkändes tjugufem personer, tredje pris, 5 kronor, för dräll tilldelades tre personer samt tredje pris, 4 kronor, för tråd gavs åt fjorton utställare.

Ungefär en vecka senare, den 15—17 augusti var anordnad en gemensam utställning för de tre nordligaste kustlänen, därvid till utställare från Västernorrlands län utdelades större silvermedaljen för finare lärvt till tre utställare (hela antalet belönade 11 stycken) och penningpris för linne och garn till åtta personer (hela antalet belönade 17 stycken).

I förbigående torde här kunna nämnas, hurusom till 1878 års utställning i Paris av sällskapet inköptes lärvt för ett belopp av 1275 kronor 59 öre, vilket sedan såldes av kommissarien för den svenska avdelningen, sedan det å utställningen hedrats i form av "mention honorable."

Huru lärvtstillverkningen i norra Ångermanland även under denna tid år för år nedgick framgår av de sjunkande belopp, varmed premier utbetalades.

1878 utbetalades

i Sidensjö för	11,406 alnar	704: 05
i Nätra „	4,781 „	299: 75
i Själeavad „	3,070 „	184: 87
i Vibyggerå „	372 „	19: 85
eller för tillhopa	19,629 alnar	kr. 1,208: 52

Av dessa premiebelopp utgingo för

1:a klass vävar 322 kronor, för 2:a klass 557 kronor 82 öre, för 3:e klass 276 kronor 16 öre, för 4:e klass 43 kronor 34 öre och för 5:e klass 9 kronor 20 öre.

Dessa siffror sjunka under följande året 1879, så att då utbetalades

i Sidensjö för	7,826 alnar	kr. 477:55
i Nätra	4,121 „	255:77
i Själevad	2,224 „	136:60
i Vibyggerå	276 „	14:39
eller tillhopa	14,347 alnar	kr. 884:31

Av dessa vävnader utgjorde 4,412 alnar 1:a klass, 7,159 alnar 2:a klass, 2,487 alnar 3:e klass, 251 alnar 4:e klass och 38 alnar 5:e klass.

Tillverkningen nedgick ytterligare 1880, så att då premierades

i Sidensjö	7,672 alnar	med kr. 454:06
i Nätra	2,531 „	155:58
i Vibyggerå	416 „	20:80
eller tillhopa	10,619 alnar	med kr. 630:44

Under de år som följa nedgår linnevävnadstillverkningen än ytterligare. *)

*) En något optimistisk syn på förevarande fråga framlyser i de svar, som av vederbörande länsmyndigheter avgivits på en av tullkommittén gjord fråga (Tullkommitténs betänkande 1882), där det heter: "Under de senaste åren har linneväfnaden i Vesternorrland något tilltagit, hvilket dock sannolikt beror på minskad skogsafverkning, ty på det hela taget är dock denna hemslöjd i aftagande."

Så utdelades 1883 i premier allenast 410 kronor och i berättelsen för åren 1887 och 1888 uppgives att endast en liten del av premieringsmedlen använts, sannolikt så liten att det icke ansetts löna mödan att uppgiva beloppet.

Redan 1880 hade landstinget dock endast tillfälligtvis och av formella skäl vägrat utanordna det 1874 beslutade anslaget 650 kronor till premiering av lärftsvävna-der och år 1889 anmäldes för hushållningssällskapet, att, sedan lärftstillverkningen under de senaste åren betydligt avtagit, hade genom Kungl. Brevet den 18 maj 1888 det årliga anslaget till uppmuntrande av linnevävnadsindustrien indragits från och med samma år, varför landstinget det året icke håller använt något medel för samma ändamål. Men då de anslag, som under en följd av år lämnats för detsamma, icke obetydligt överskridit de utbetalda lärftspremierna, så hade av överskottet bildats en fond, vilken vid årets slut uppginge till 8,378 kronor 8 öre, varav premier allt fortfarande på vanligt sätt komme att utbetalas.

Under följande år anmärkes, att lärvtstillverkningen fortfarande avtog, tills 1893 anmäles, att några premier icke utbetalats ur lärvtspremieringsfonden under 1892 enär ingen sökande anmält sig. Den-

na uppgift visar sig dock icke fullt riktig i det att premier alltfört utbetalades i Sidsjö socken med smärre belopp, t. ex. för 1892 55 kronor 41 öre, för 1893 49 kronor 46 öre, för 1896 62 kr. 25 öre, och för 1900 41 kr. 66 öre.

I allmänhet tyckes emellertid intresset för den gamla hemslöjdsgrenen hava avtagit och nästan dött bort. I hushållningssällskapets handlingar finner man saken endast sporadiskt och då i allra största korthet omnämnd, alltjämt med samma stereotypa uttryck: "linnevävnaden avtager ytterligare" understundom med tillagd uppgift rörande beloppet av utbetalda premier. Uti Konungens Befallningshavandes nyssnämnda berättelse för åren 1901—1915 uppges att premier under dessa år utbetalts med följande belopp:

1901	—	kr.	33:14
1902	—	„	56:50
1903	—	„	41:54
1904	—	„	37:44
1905	—	„	21:77

Uti en till lantbruksmötet i Stockholm 1897 utarbetad statistik skildring av Västernorrlands län 1871—1895 *) yttras rörande linnevävnadsslöjden under denna tidsperiod följande, vilket överensstämmer

*) Västernorrlands län 1871—1895. En statistisk skildring. Hernösand 1897.

med vad på annat håll inhämtas därom: "Denna slöjd, som i ej ringa mån bidrog till den förr i sagda trakter (norra Ångermanland) rådande välmågan, och för hvilken såväl stat som landsting lämnade årliga anslag till premiering — staten t. o. m. 1887 och landstinget t. o. m. 1888 — har nu efter ett långvarigt aftynande i det närmaste upphört. I sammanhang härmed har äfven den förr betydande linodlingen gått mycket tillbaka. Såsom under en föregående afdelning omnämnts, användes år 1895 endast 247 hektar åker för odling av lin inom detta län mot 569 hektar år 1865. På allra senaste tid hafva dock röster höjt sig, förmenande att ett uppvaknande kan väntas äfven inom denna gamla industrigren — hvars förverkligande skulle för såväl Ångermanland som Helsingland utgöra tilldragelse av synnerligen högt värde".

Vid något enstaka tillfälle uppkommer till överläggning frågan, huruvida några åtgärder lämpligen borde från hushållningssällskapet sida vidtagas för att uppmuntra och understödja lärvitstillverkningen. Så skedde till exempel vid sommarsammanträdet 1883, därvid det övervägande flertalet av dem, som yttrade sig i diskussionen ansåg att denna urgamla näring borde på allit sätt uppmuntras, utan att dock några bestämda riktlinjer härför kun-

de uppgivas. Från ett håll yttrades dock en motsatt mening, som ansåg att lärvts-hanteringen icke borde på något sätt stödjas, då den på grund av den ökade fabriks-industrien, vilken tryckte ner priserna, vore ohjälpligt dömd till undergång.

Frågan återupptogs dels 1902 dels ock 1905, vid vilket senare tillfälle en jämförelsevis livlig överläggning uppstod i ämnet, vilken dock präglades av ett visst vemod över näringens tillbakagång och tvivelsmätt rörande möjligheten att återuppväcka den till nytt liv. En talare förklarade att frågans lösning helt och hållet låge uti att avsättningsmöjligheten förbättrades. "Skaffa avsättning för linet till ett pris av minst 2 kronor för kilogram och linodlingen främjar sig själv." En annan yttrade sitt beklagande över att denna vackra hemslöjd snart skulle vara ett minne blott "men mot tidsandan och naturliga strömningar går det ej att spjärna."

På grund av en utav Föreningen för Svensk Hemslöjd gjord framställning beslöt hushållningssällskapet 1901 att lämna föreningen ett räntefritt lån av 1,000 kronor. Möjligheterna att på egen hand göra något för hemslöjdens uppräckning torde hava ansetts så ringa, att de utsikter som härför kunde erbjuda sig genom den livskraftiga svenska hemslöjdsföreningen

med tillfredsställelse accepterades. Också hade föreningen i sin framställning pekat på det anmärkningsvärda förhållandet, att så sent som 1857 hemvävd lärvt sålts från Ångermanland till ett värde av omkring 700,000 kronor. Varifrån föreningen hämtat denna siffra är obekant liksom det icke varit möjligt att kunna få densamma av tillgängliga handlingar till riktigheten bekräftad. — Under det att 1905 denna slöjd icke inbringade mer än ungefär 10,000 kr

År 1907 hade Lantbruksakademiens förvaltningsutskott anhållit om hushållningssällskapets meddelande, huruvida utsikt ansågs förefinnas för återupptagande av linodling och linberedning i Ångermanland samt om sällskapet ville med akademien och Centralanstalten för jordbruksförsök upptaga frågan om förbättrad odling och beredning av lin till undersökning och försök. Denna fråga som behandlades i hushållningssällskapets förvaltningsutskott den 16 augusti samma år, därvid olika meningar yppades, föranledde ingen annan åtgärd än att till lantbruksakademiens förfogande för anordnande av försök i angivna riktning ställdes ett anslag av 500 kronor.

Vad nu anförts rörande åtgärder från särskilt hushållningssällskapets sida för

upplivande eller vidmakthållande av provinsens gamla speciella hemslöjd ådaga-lägger, vad tidigare framhållits, eller att intresset för lärftstillverkningen och tilltron till dess framtida bestånd voro så gott som utplånade. Ett ytterligare symptom på sådant slocknat intresse synes vara, att då 1905 förelåg del I av hushållningssällskapets historia under sällskapetets 100-åriga verksamhet och i sammanhang därmed lämnades vissa uppgifter i sammandrag rörande planläggningen och innehållet av den senare delen av samma arbete, därvid visserligen i förbigående nämnes hemslöjden i länet men icke med ett ord beröres denna näringsgrens viktigaste form lärftstillverkningen, men väl halmflätning, en slöjdart, som dock icke haft några djupare rötter i länet. Så lätt kan man förgätas i livet! *)

Från två ledamöter gjordes 1908 en framställning till hushållningssällskapet om ändring i dittills gällande grunder för premiering av lärfter. Denna framställning motiverades närmast därmed, att något borde göras för att vidmakthålla åtminstone i någon mån den alltmer bortdöende

*) Detta skrevs innan andra delen av arbetet utkommit. Denna del innehåller emellertid ett helt kapitel, ägnat åt linkulturen.

konsten att bereda lin, spinna lintråd och väva lärft, en konst som annars med all sannolikhet komme att helt försvinna. Så mycket större skäl vore att omedelbart vidtaga åtgärd i detta syfte som fara vore i dröjsmål, enär numera den gamla konstskickligheten i allmänhet innehades av allenast ett fåtal åldriga kvinnor, vilka därest densamma icke överfördes till yngre personer, komme att gå i graven med dess nuvarande utövare. Och då sällskapet förfogade över fonderade medel avsedda för premiering av lärft uppgående till omkring 17,000 kronor, vore det lämpligt att i förstone anlita dessa medel. Den utväg som närmast syntes erbjuda sig syntes vara att höja premiernas belopp, i vilket hänseende förslagsställarne tänkt sig följande förändrade premieskala:

för 1:a klass från	5 öre till	15 öre för aln
„ 2:a „ „	6 „ „	30 „ „
„ 3:e „ „	8 „ „	50 „ „
„ 4:e „ „	11 „ „	80 „ „

Frågan blev av sällskapet överlämnad till en kommitté, som i allt huvudsakligt anslöt sig till motionärernas uppfattning men föreslog att premierna skulle ytterligare höjas med femtio procent utöver de av motionärerna föreslagna beloppen. Detta blev ock sällskapets beslut.

I vad mån denna åtgärd kan varaktigt

främja det med densamma avsedda ändamålet, kan vara svårt att säga, då ännu endast kort tid förflutit från ändringens genomförande. I viss mån belysande kunna dock vara följande uppgifter rörande lärftspremieringsfondens ställning under nedan nämnda år:

Fonden utgjorde

1904	kr. 14,179: 36		
1905	„ 14,865: 49	ökning	4,84 %
1906	„ 15,608: 76	„	5 %
1907	„ 16,353: 83	„	4,8 %
1908	„ 17,021: 77	„	4,69 %
1909	kr. 16,931: 45	minskning	0,5 %
1910	„ 17,262: 89	ökning	2 %
1911	„ 17,721: 57	„	2,6 %

Härvid bör dock anmärkas, att hushållningssällskapet, på framställning av en redan 1901 tillsatt kommitté för åtgärder till upplivande av linodlingen inom länet, vid sammanträde 1909 beslutat att lantmannaförening eller annan förening för befrämjande av linodling som förbunde sig att vid vattenfall anlägga och underhålla för orten lämplig linskäkt, skulle ur lärftspremieringsfonden erhålla ett anslag av 500 kronor i anläggningskostnad samt dessutom ett årligt anslag av 100 kronor under 10 år, dock med villkor att ansökningen om anslag vore åtföljd av förbin-

delse från ortens jordbrukare att utså minst 1,000 kilogram linfrö årligen.

Vid den diskussion som föregick detta beslut fann sig en talare föranlåten framhålla som sin mening, att talet om "lärnfts-industrien" vore endast vackra ord. Det vore icke lönt att med konstlade medel söka uppehålla en sak, som ändå skulle dö.

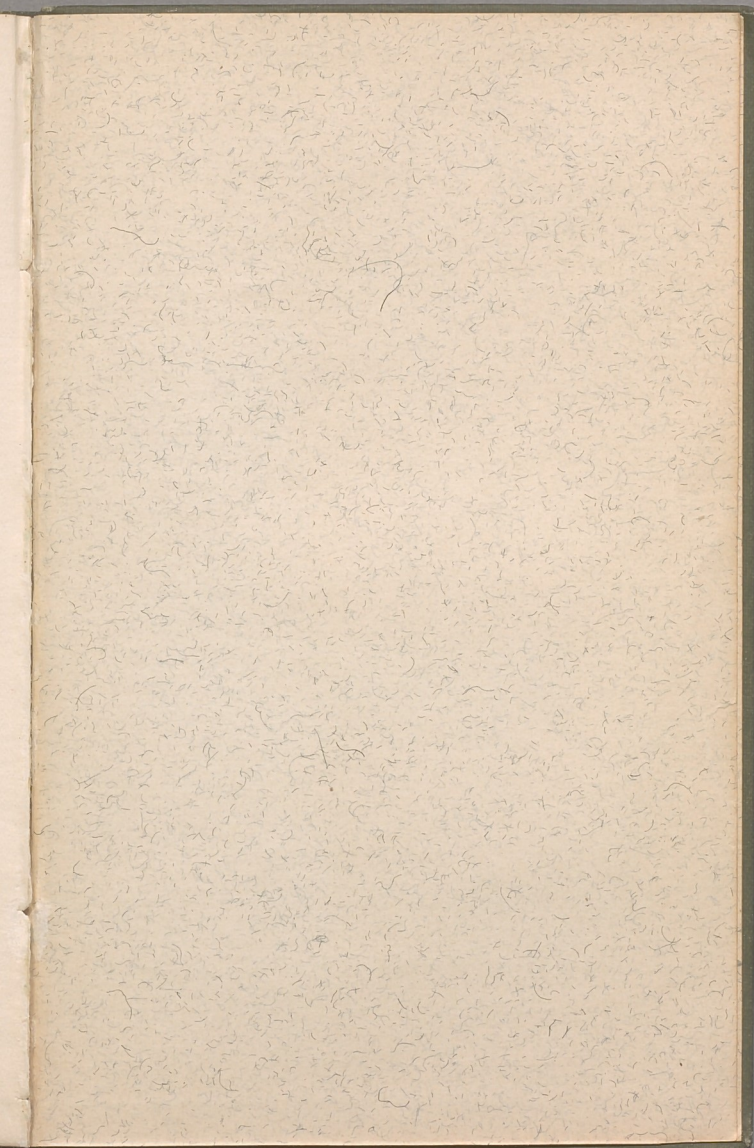
Kommitterade hade däremot framhållit, att huvudorsaken till linodlingens tillbakagång vore att söka uti det omfattande arbete som vore förenat med linberedningen. Denna orsak måste alltså först undanröjas, innan befrämjande av linodling inom länet bleve möjlig, synnerligast som lägre arbetspriser hädanefter icke vore att påräkna. Denna kommitterades synpunkt torde ock hava varit den, som för sällskapet varit bestämmande.

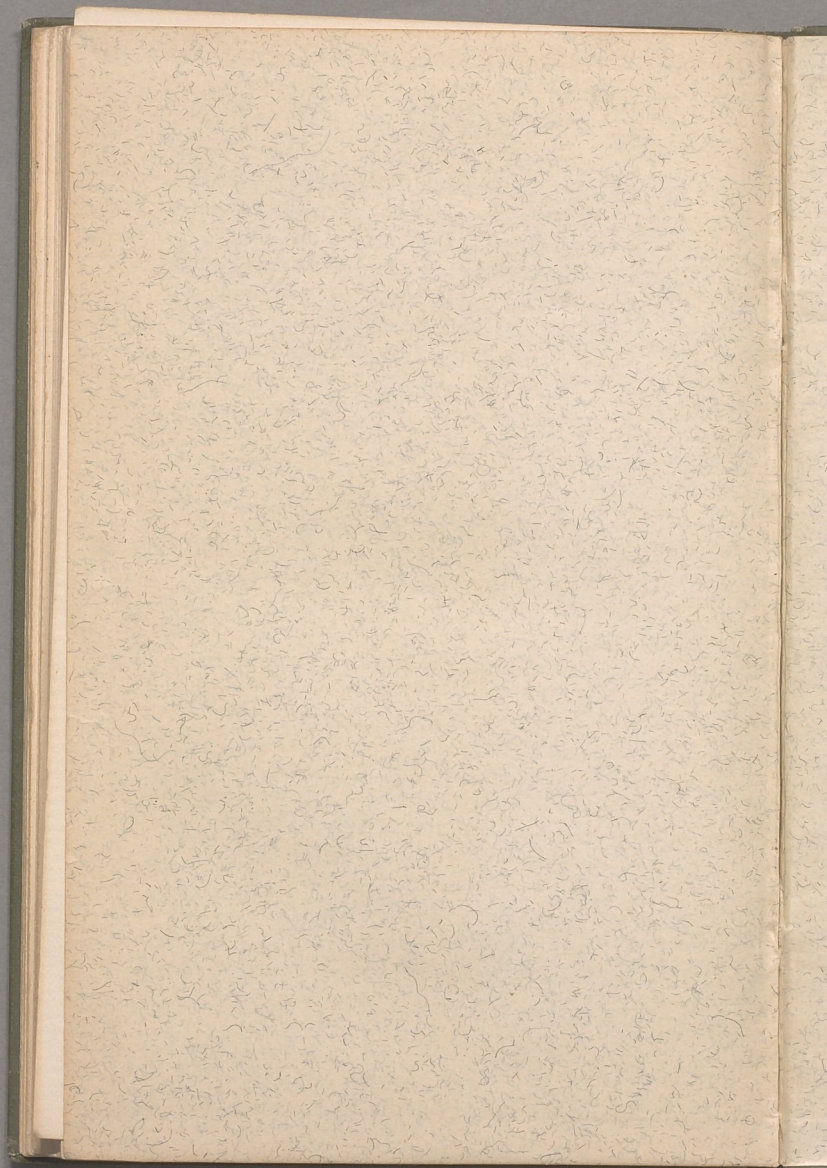
I vad mån beslutet hittills verkat är svårt att säga, då så kort tid från detsamma förflutit. Något eller några linskäktverk hava med stöd av ifrågavarande anslag inrättats. Huruvida de visat sig ändamålsenliga eller ännu någon erfarenhet återstår att vinna, torde icke vara alldeles klart. Åtminstone framgår det ej av hushållningssällskapets handlingar.

Sedan nuvarande kritiska tider inträtt genom världskriget, och svårigheter visat sig att kunna utifrån införa råvaror för

linnetillverkningen, hava som bekant i åtskilliga delar av landet energiska åtgärder vidtagits för en utökad linodling. Även i Ångermanland hava ansatser gjorts i samma riktning. Om härav kan komma att skapas en linets renässans i sistnämnda landskap, återstår att se.

SLUT.

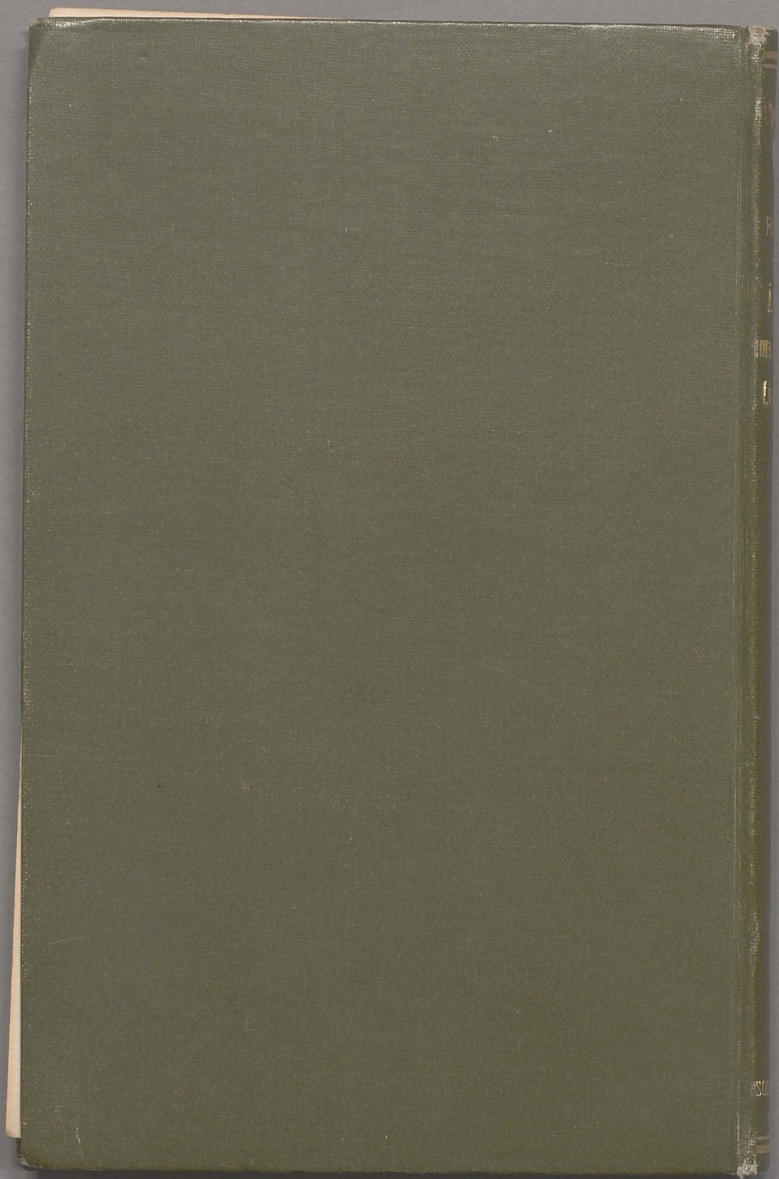

National Library
of Sweden

LÄSESALSLAN

60001000336358

www.books2ebooks.eu